

BOHOUŠ A DÁŠA MĚNÍ SVĚT: JAK VYZRÁT NA KOMIKS?!

Metodická příručka pro využití komiksu ve výuce

**BOHOŤ A DÁŠA MĚNÍ SVĚT:
JAK VYZRÁT NA KOMIKS?!**

Metodická příručka pro využití komiksu ve výuce

Materiál vznikl v rámci projektu **Školy k světu**.

Jeho vznik byl finančně podpořen Českou rozvojovou agenturou a Ministerstvem zahraničních věcí České republiky v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

Za obsah materiálu nese odpovědnost organizace Člověk v tísni. Informace zde uvedené nejsou oficiálním stanoviskem Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

Bohouš a Dáša mění svět: Jak vyžrát na komiks?!

Metodická příručka pro využití komiksu ve výuce

© Člověk v tísni, o. p. s.
Praha, 2017

Všechna práva vyhrazena.

ISBN 978-80-87456-96-5

OBSAH

O AUTORECH	4
PŘEDMLUVA	5
POZVÁNÍ DO SVĚTA KOMIKSU	6
JAK VYZRÁT NA KOMIKS	16
PRACOVNÍ LISTY VE VÝUCE	
KOMIKSOVÝ HRDINA	18
KOMIKSOVÉ BUBLINY	22
KOMIKSOVÉ PANELE	24
KOMIKSOVÉ VÝRAZY	28
KOMIKS, NEBO FILM?	32
NEPOPISUJ, CO MŮŽEŠ NAKRESLIT	36
KOMIKSOVÉ MOTANICE	38
S KOMIKSEM POROZUMĚT SVĚTU	40
METODICKÉ LEKCE PRO VÝUKU	
GLOBÁLNÍHO ROZVOJOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ	
RŮŽE Z AFRIKY	42
NOVÝ SVĚT	48
PŘEHRADA	59
KAM ZMIZELA VODA?	63
KDO JE BOHOŮŠ A DÁŠA?	68
UŽ VÍCE NEŽ DESET LET	
MĚNÍ BOHOŮŠ A DÁŠA SVĚT	

O AUTORECH

NINA RUTOVÁ (metodické lekce, metodická konzultace)

Vystudovala divadelní dramaturgii na DAMU. Zajímá se především o rozvoj dětského čtenářství, vytváří a publikuje metodiky pro dětské knihy (Zlatá stuha, Mladá fronta, Fraus). Působila jako šéfredaktorka časopisů *Kritické listy*, *Rodina a škola* a *Kritická gramotnost*. Od roku 1999 vede dílny **Čtením a psaním ke kritickému myšlení**. Pedagogický konstruktivismus představila odborné i laické veřejnosti ve čtrnáctidílném seriálu *Škola snů* (Česká televize). Vede vzdělávací semináře v Knihovně Václava Havla. Do projektu **Respekt neboli** (Člověk v tísní) vytvořila metodiku pro čtyřicet příběhů, v nichž nejsou respektována základní lidská práva. Je odbornou konzultantkou pro **Čtenářské kluby** (Nová škola, o. p. s.).

KATEŘINA SEQUENSOVÁ (editace)

Vystudovala sociální pedagogiku a etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V letech 2011–2017 působila v Multikulturním centru Praha, kde měla na starosti koordinaci projektů globálního rozvojového a interkulturního vzdělávání a metodickou podporu škol (projekt *La Ngonpo, Světová škola* aj.). Od roku 2017 působí jako koordinátorka projektu **Školy k světu** vzdělávacího programu *Varianty* společnosti Člověk v tísní. Podílí se na přípravě a lektorování seminářů pro učitele i žáky.

PETRA SKALICKÁ (editace, metodické lekce)

Ve společnosti Člověk v tísní pracuje od roku 2005. Nejprve působila jako expert na vzdělávání v Etiopii a při zahraničních misích, později jako koordinátorka globálního rozvojového vzdělávání. V letech 2008–2015 byla ředitelkou vzdělávacího programu *Varianty*. V současnosti je na rodičovské dovolené a spolupracuje na přípravě strategických vzdělávacích dokumentů, metodických materiálů a školení pedagogů. Je lektorkou programu **Čtením a psaním ke kritickému myšlení**. Dříve pracovala jako středoškolská učitelka zeměpisu a biologie, vystudovala Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy.

KLÁRA SMOLÍKOVÁ (texty, pracovní listy)

Je spisovatelka dětských knih, scenáristka komiksů a lektorka. Vedla semináře mediální výchovy na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a vyučovala studenty knihovnictví. Prostřednictvím workshopů pro žáky i učitele hledá způsoby, jak popularizovat komiks zejména mezi mladými čtenáři. Vydala řadu komiksových knih, ocenění získaly její komiksy *Viktorka a vesmírná dobrodružství* (Portál 2014), *Na hradě Bradě* (Albatros 2015) a *Husité* (Albatros 2012). Její nová kniha *Spolkla mě knihovna* (Fragment 2017) obsahuje komiksově strany přibližující nejslavnější knihovny historie. Od roku 2015 připravuje komiksovou revue *Bublifuk* (Triton).

KATEŘINA SOBOTKOVÁ (metodické lekce)

Vystudovala učitelství českého jazyka a literatury a pedagogiku na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 1998 vyučovala češtinu, výchovu k občanství a společenskou vědu na Gymnáziu Jana Nerudy v Praze. Působila jako lektorka kurzů češtiny pro cizince a je akreditovanou lektorkou programu **Čtením a psaním ke kritickému myšlení**. Od roku 2011 pracuje ve vzdělávacím programu *Varianty* společnosti Člověk v tísní, kde začínala jako metodička v projektu **Jak efektivně vyučovat průřezová témata a současně rozvíjet čtenářství**. V současné době koordinuje projekt *Světová škola* a působí jako pedagogická konzultantka v projektu *Pomáháme školám k úspěchu* (The Kellner Family Foundation).

BLANKA ZEMANOVÁ (metodické lekce)

Na Pedagogické fakultě Západočeské Univerzity v Plzni vystudovala učitelství výtvarné výchovy a psychologie a také primární prevenci sociálně patologických jevů. Od roku 2007 vyučovala výtvarnou výchovu, sociální výchovu, psychologii a občanskou nauku na střední odborné škole. Ve vzdělávacím programu *Varianty* působí od roku 2012. Podílela se na vzniku metodických příruček pro učitele (*Jak víme, že to funguje*, 2015, *Bohouš a Dáša – Tvář tvář migraci*, 2016). V současnosti je na rodičovské dovolené a spolupracuje na přípravě metodických materiálů a školeních pedagogů.

KAREL JERIE (ilustrace komiksů)

Je český malíř a komiksový kreslíř, autor komiksů o Bohoušovi a Dáše. Absolvoval AVU v Praze. Je autorem komiksových alb *Oidipus Rex* (Garamond), *Šifra mistra Hanky* (scénář: Tomáš Hibi Matějčík, Garamond), komiksově trilogie *Candide* (BB art) nebo komiksu *1968 Jak Dubček v Moskvě kapituloval* (scénář: Pavel Kosatík, Mladá fronta), spolupracoval na sbornících *Inseminátor* a *O (ne)mrtvých jen dobré*. V roce 2008 získal I. cenu na Mezinárodním komiksovém festivalu v Lodži za komiks věnovaný historii českého komiksu Sbohem má lásko. V roce 2006 spoluzaložil občanské sdružení na podporu komiksu **SEQUENCE**. Se vzdělávacím programem *Varianty* společnosti Člověk v tísní spolupracuje od roku 2006.

PŘEDMLUVA

Milí čtenáři,

připravili jsme pro vás další příručku z řady **Bohouš a Dáša mění svět**. Tentokrát se jedná o speciál zaměřený na práci s komiksem ve výuce. Již více než deset let se komiksově postavíčky Bohouš a Dáša pokouší vtahovat české žáky a učitele do světa komiksu a provázejí je komplikovanými tématy globálního rozvojového vzdělávání. Komiks bývá často vnímán jako nedokonalý sourozenec „opravdových“ knih, někdo by možná doplnil, že ani jeho existence není dlouhá. Stačí se však zadívat na prastaré jeskynní malby nebo oltářní obrazy v kostelích a je jasné, že toto tvrzení má k pravdě daleko. Komiks jako atraktivní umělecké médium má velký potenciál posilovat zájem a motivaci žáků o probíraná témata. Díky vizualizaci, zkratce a vtipu dokáže zprostředkovat i náročná a komplexní témata. Chceme vám nabídnout komiks jako prostředek k podpoře čtenářství a rozvoje vizuální gramotnosti. Využití komiksových příběhů z našich publikací se mnohým učitelům osvědčilo při výuce, ať už jimi motivují žáky k tomu, aby se o tématu něco dozvěděli, nebo je nechávají, aby témata pomocí tohoto oblíbeného formátu sami zpracovali. Tato publikace se pokusí představit některé možnosti práce s komiksem ve výuce. Úvodní část nabídne stručný úvod do historie komiksu a odhalí principy jeho tvorby. Ve druhé části jsme pro vás připravili sedm pracovních listů včetně metodických pokynů, jak je možné listy ve výuce využít. Pracovní listy jsou připraveny na procvičování základů komiksové tvorby, jako je tvoření bublin, orientace v pořadí komiksových panelů, práce s jednotlivými záběry, výrazy postav, využívání barev atd. Následná metodická část nabídne čtyři připravené metodické lekce, které využívají komiks k práci s tématy globálního rozvojového vzdělávání. Učitelé mohou lekce využít v různých předmětech. Doufáme, že pro vás tato publikace bude nejen pozváním do světa komiksu, ale také výzvou ke smělému vykročení do něj.

S přáním inspirativního čtení
tým vzdělávacího programu *Varianty*

POZVÁNÍ DO SVĚTA KOMIKSU

HISTORIE KOMIKSU

Kreslené příběhy v nejrůznějších podobách jsou populární po celém světě. Předchůdci dnešních komiksů se objevovali již v nejstarších historických obdobích. Zejména oblast dějin výtvarného umění skýtá nepřeborné množství fascinujících příkladů, jak se lidé pokoušeli vyprávět pomocí obrazů příběh, jak se snažili kombinovat obraz a text, jak hledali způsoby, kterak obrazem zachytit pohyb a rozložit jeho jednotlivé fáze do série navazujících výjevů. Ani příchod filmu neukončil toto hledání, jak obrazem vyprávět příběh.

OD SKALNÍCH MALEB A OBRÁZKOVÉHO PÍSMÁ

Už u pravěkých **skalních maleb** najdeme velmi dynamické výjevy a scény, jejichž přesný význam nám sice uniká, ale sami žáci poznají, že mají blízko ke komiksovému vyjádření. Samotný vznik **obrázkového písma** je velkou učebnicí možností, jak s obrazovým znakem zacházet. S nástupem písma se pak setkáváme s **kombinacemi nápisů a obrazů** vyvedených v na sebe navazujících panelech například v reliéfech z dob starověkého Egypta.

Samostatnou kapitolou je evropský středověk, který do obrazů umísťuje tzv. **mluvící pásy s latinskými texty**, jež vysvětlují děj či jsou promluvami zobrazených postav. Mnohé **oltářní obrazy** obsahují sekvenci, tedy po sobě jdoucí výjevy, v nichž se postavy objevují opakovaně (ne však znásobeně) a pokaždé se vyskytují v jiném časovém úseku vyprávění.

KNIHTISK A HUMOR V NOVINÁCH

Před nástupem knihtisku je pro rukopisy příznačné bohaté výtvarné zdobení. **Illuminace** (obrazové doprovody textů, které zdobily zejména rukopisy ve středověku) nejsou jen ilustracemi, ony samy vyprávějí příběh a jsou vždy originálem. Z našich rukopisných památek vyniká komiksovým charakterem například Velislavova bible. Ostatně sám vynálezce knihtisku Johannes Gutenberg se obával, že jeho tisky čtenáři pro textovou strohost nepřijmou, a proto nechal vytištěné stránky domalovat iluminátorskou dílnou.

Knihtisk se prosadil a postupně vytlačil obrazové prvky, které se při tisku nedaly reprodukovat tak snadno jako písmena. K obrodě výtvarné složky dochází až v souvislosti s novými možnostmi periodického tisku a s rozšiřováním gramotnosti. Děje se tak zejména koncem

19. století, kdy se ve Spojených státech amerických mísí lidé z celého světa, kteří se musí vyznat v anglickém jazykovém prostředí a jsou závislí na informacích z novin. Není divu, že právě tato konstelace umožnila vznik humorné rubriky, která v pásu za sebou jdoucích obrázků vypráví příběh. Tento **komický strip** (angl. comic strip) přinesl pojmenování **komiks** (angl. comics), který přetrval až dodneška. Oproti dřívější době už však nevycházejí jen humorné komiksy, žánrová pestrost komiksů je daleko větší a nezadá si s žánrovou pestrostí literární tvorby.

KOMIKS U NÁS

Obliba komiksu v posledním desetiletí roste. Komiksová produkce už není soustředěna mezi několik málo specializovaných komiksových nakladatelů, ale téměř každé větší nakladatelství zařazuje komiksy do svých edičních plánů.

To je skvělá zpráva, neboť mezi knihovníky, učiteli i čtenáři ještě dlouho doznívala nechuť ke komiksu způsobená odmítáním komiksového média v dobách normalizačního Československa. Nejprve protektorát a po něm socialistická republika, která v komiksu viděla nežádoucí vlivy imperialistického Západu, přerušily slibně nastartovanou komiksovou tvorbu reprezentovanou předními českými výtvarníky, kterými byli například **Mikoláš Aleš**, **Josef Lada** či **Ondřej Sekora**.

Neznamená to, že by před rokem 1989 u nás žádné komiksy nevycházely. Překlady ze zahraničí však nebylo mnoho, a podobně jako původní tvorba byly převážně určeny dětem. V dětských časopisech navíc bylo používáno spojení „obrázkové čtení“ či „kreslený příběh“. Soliterním komiksovým kreslířem pro dospělé byl především **Kája Saudek**. Jeho komiksy podle scénářů Miloše Macourka, Ondřeje Neffa či Jaroslava Weigela sice vycházely díky České speleologické společnosti, ale jen pro velmi úzkou skupinu čtenářů. Tolerován byl pouze kreslený vtip publikovaný například na stránkách časopisu *Dikobraz*.

ZAHLČENÍ KOMIKSY

Po roce 1989 a vynucené přestávce v komiksově tvorbě u nás byli čtenáři překvapeni, kolik z komiksově historie jim za železnou oponou uniklo. Trvalo dlouhou dobu, než se vyrovnali s posunem od klasických světových komiksů, které se k československým čtenářům nedostaly, k současné produkci. Ta totiž právě na obeznámenosti se starší komiksovou tvorbou stavěla a posouvala komiks novými směry. Pro české čtenáře to však byla změna skoková. Navíc se ukázalo, že ochota komiksy nakupovat a sbírat není mezi českým publikem příliš vysoká. Kromě vysoké ceny komiksů podtrhly nohy nakladatelským projektům špatně odhadnuté náklady. Svůj vliv měli také knihovníci a učitelé, kteří komiksy odmítali paušálně.

Dnes mají komiksovní fanoušci díky internetu přehled o zahraničních komiksech, mnohdy si je pořizují přímo v originále. Je publikována řada webových komiksů, mladí tvůrci se pokoušejí o komiksy v angličtině. Přesto původní česká tvorba pokulhává a prodané náklady nedokáží autorům a nakladatelům vloženou práci zaplatit. Zejména se neujal – s výjimkou tvorby pro děti – model komiksových sešitů, na kterém vydávání komiksů ve světě dlouhodobě stojí.

KOMIKS VZDĚLÁVACÍ

Přestože zahraniční jazykové učebnice, které se do českých škol dostávají, používají komiksový formát naprosto samozřejmě, české vzdělávací materiály jsou, co se komiksu týče, zdrženlivé. Je to poměrně paradox, neboť unikátní spojení vizuální a textové složky je běžně využíváno v návodcích, postupech, ikonografikách.

Přitom máme zářný příklad, jak emotivně a sugestivně může komiksově zpracování čtenáře zasáhnout, v mnohokrát dotiskované knize ***Obrázky z českých dějin a pověstí***. Textově ji připravili Jiří Černý a Zdeněk Adla a výtvarně pojednal Jiří Kalousek. Jiří Černý se k osvědčenému formátu, který popularizuje historii, několikrát vrátil. Nejnověji ve spolupráci s výtvarníkem

Lukášem Fibrichem zpracovali knihu *Obrázky z moderních československých dějin 1945–1989*, která srozumitelným, názorným a poutavým způsobem představuje velmi důležitý úsek naší nedávné historie. Kniha zaujme čtenáře na prahu dospělosti i osmileté dítě.

O podobný efekt se snaží série komiksových knih *Češi 1918–1992* Pavla Kosatíka, která již cílí na starší čtenáře. Devíti filmových scénářů k seriálu *České století* se ujali přední i začínající talentovaní komiksoví výtvarníci.

KOMIKS REFLEKTUJÍCÍ NEKLIDNÝ SVĚT

Jak je možné, že pomocí komiksu lze zaujmout i jinak poměrně netečné publikum, a to i v případě, že jim předložíme zdánlivě nudné nebo náročné téma?

— Mnohomluvnost výkladu nebývá vždy výhodou. Slovy, kterým žák či student nerozumí, můžeme téma „zabít“. Naopak dobrý komiks má potenciál žáky k tématu přitáhnout.

— Nutnost vizualizovat je obrovská dřina a slovy se z ní nevyčtete. Pro autory to znamená zrekonstruovat prostředí vzdálené v čase či prostoru, použít detail, dát událostem tvář a emoci.

— Obsáhlé pojednání sice téma erudovaně popíše a vysvětlí, mnohdy však odradí. Příběh, vtip a zkratka, které komiks používá, dokáží nemožné.

Zvláště u palčivých témat, jakými jsou válka, genocida, bezprávi či lidská práva, se komiks už mnohokrát osvědčil. Nechceme se zabývat **holokaustem**, ale slavný komiks *Maus* spisovatele a kreslíře Arta Spiegelmana si přečteme a prohlédneme. Rádi bychom zapomněli na **válku v Jugoslávii**, ale knihu *Fax ze Sarajeva* kreslíře a scenáristy Joa Kuberta jsme ochotni otevřít. Nechceme slyšet o tom, jak se ze dne na den změnilo **postavení žen** v kdysi tak moderním Íránu, ale komiksu *Persepolis* íránské kreslířky, spisovatelky a režisérky Marjane Satrapiové odoláme jen těžko.

Proto se komiksová forma hodí (nejen) pro globální rozvojové vzdělávání, ať už v podobě komiksů čtených a následně diskutovaných, nebo studenty vytvářených. Komiks nikdy nemůže být výčetem dat a faktů, vždy vyžaduje vyprávění a názornost, která však nemůže být jen v roli ilustračního obrázku.

PATŘÍ KOMIKS MEZI KNIHY?

Teoretické uchopení komiksu komplikuje jeho hybridní výtvarně-literární charakter. Komiks nepatří ani čistě do výtvarného umění, ani se nedá snadno vměstnat do literárních škatulek, navíc je zvláštním způsobem provázán s filmem. Přestože i u nás vycházejí teoretické práce věnované komiksu, v rámcových vzdělávacích programech nemá zatím komiks své ukotvení. Proto ani ve školách není zcela jasné, kdo z pedagogů by se měl komiksu ujmout a proč by mu vůbec měla být věnována pozornost.

Ke komiksu můžeme v zásadě přistoupit ze tří stran. Pokud jej vnímáme **ve vztahu k výtvarnému umění**, nabízí se pojetí coby specifického uměleckého druhu označovaného jako **deváté umění** nebo **sekvenční umění**. To by však znamenalo, že komiks je prvořadě uměním a jeho běžné projevy v rubrikách novin, na stránkách časopisů či v sešitových vydáních jsou pokleslou tvorbou, která nedosahuje kvalit toho pravého komiksu. Takové vymezení se vzpírá i běžnému jazykovému citu – komiks sám není uměleckou kategorií, přestože část z komiksové produkce uměleckých kvalit dosahuje.

Ačkoliv ti nejlepší výtvarníci komiksů vystavují svá díla v galeriích, **komiks nemůžeme oddělit od jeho literární složky**. Komiks musíme číst, tedy musíme rozumět vyprávěnému příběhu. Komiks má svého scenáristu a ten se vyjadřuje slovy, i když v některých případech může být autor výtvarné a literární části jedna a táž osoba.

Komiksový scénář navíc připomíná scénář filmový. Scenárista jen nepředepisuje přímou řeč do bublin, citoslovce a promluvy vypravěče do rámečků, ale především slovně popisuje scény, záběry a rozvržení, které kreslíř ztvární.

Pro učitele je komiks obohacením výuky nejen díky množství výtvarných technik, které lze využít (kresba, malba, koláž, počítačová grafika apod.). Komiksová tvorba je také vhodná pro práci v tvůrčích týmech, v nichž se žáci mohou specializovat na dílčí činnosti a při tvorbě se vzájemně doplňovat.

KOMIKSOVÉ TVŮRČÍ TÝMY

U velkých zahraničních komiksových projektů najdeme v tiráži celou plejádu tvůrců:

— **SCENÁRISTA** – vymyslí text, který se má v komiksu objevit. Zároveň popíše scény, což může mít více podob – od naprosto přesného předepsání každého panelu po volnější náčrt, který si kreslíř rozvrhuje na stránku sám.

— **KRESLÍŘ** – výtvarně ztvární scénář. Zatímco u evropského komiksu je kreslíř spoluautorem komiksu, u amerických komiksů nakladatelství vlastní autorská práva a licence a výtvarníky si najímají, takže stejného hrdinu v různých pokračováních kreslí různí lidé. Dokonce je běžné, že úplně jiný výtvarník je osloven jen ke zpracování obálky.

— **INKER** – ve větších komiksových produkcích tužkovou kresbu kreslíře vytahuje tuší další výtvarník. Snaží se, aby kresba byla čitelná, srozumitelná a emočně nabitá.

— **KOLORISTA** – vybarvení komiksů může mít na starosti další specialista a je jedno, zda je koloring ruční nebo počítačový. V komiksech je barevnost důležitým výrazovým prostředkem a velmi ovlivňuje náladu scén i celého příběhu.

— **LETRÁŽISTA** či **LETTRISTA** – má na starosti psaní písma, opět může vepisovat písmo ručně nebo v počítači. Komiksové fonty jsou specifické a velmi se na jejich podobu dbá, přesto výtvarníci často volí ruční písmo, které má přidanou výtvarnou hodnotu.

ADAPTACE Z KOMIKSU A DO KOMIKSU

Učitelé literatury občas poukazují na to, že komiksové adaptace literárních děl degradují originál. Mnohdy tomu tak skutečně je a komiksová adaptace může být podobně jako filmová verze jen slabou náhražkou původního díla. Někdy však na motivy literárního textu vznikne kvalitní dílo v jiném uměleckém druhu.

Podobné výhrady však mohou mít i komiksoví znalci, když zhlédnou filmovou adaptaci komiksu. Jestliže je slabá, může od původního originálu čtenáře odradit. Ale ani v případě, že jde o skvělý film, neznamená to automaticky, že divák vyhledá komiksovou předlohu a přečte si ji. Vnímání komiksu je četbou, byť do této četby patří nejen text, ale i obraz, který si prohlédneme, necháme jej na sebe esteticky působit, ale také ho musíme dekodovat, tedy přečíst.

JeJky!

ŽÁNRY KOMIKSU

Přestože se setkáme se zařazením komiksu do literatury a jeho definováním coby jednoho z žánrů literatury, je tento koncept nepřesný. Už jen třeba pro mnohost žánrů komiksu. Dokonce i čtenáři komiksem nepolibenému není nutné vysvětlovat, že komiksoví autoři přizpůsobují svá díla publiku, tudíž mezi komiksem pro děti a dospělé jsou velké rozdíly nejen v námětech, ale i ve způsobech zpracování.

V oblasti **dětského komiksu** se objevují příběhy **dobrodružné, dívčí, fantasy, humorné, sci-fi, historické** i **naučné**. Ostatně jazykové učebnice také často pracují s komiksy.

U **komiksů pro dospělé čtenáře** se vyskytují komiksy, které nás provedou **naléhavými společenskými tématy, holokaustem i totalitou, postavením žen i životem lidí trpících duševní chorobou**, ale také pobaví **náměty lechtivými i pornografickými**. Samozřejmě velká část produkce se zaměřuje na **příběhy akční**, mnohdy spojenými se superhrdiny, a nevyhýbá se násilí. Estetizace násilí na stránkách komiksu láká častěji mužské čtenáře.

Mezi komiksy jsou díla aspirující na uznání za umělecké kvality, zároveň mnoho komiksů je průměrných i zcela špatných. Proto umět číst komiks obnáší mimo jiné schopnost komiks žánrově zařadit a esteticky ohodnotit.

KOMIKS ANGAŽOVANÝ

Postupně se do českých, a doufejme, že i školních knihoven dostávají komiksová alba, která si naléhavostí nezadají s poutavou fotografickou reportáží či literárním textem, který svého čtenáře zasáhne na celý život. Mluvíme o tzv. angažovaném komiksu.

Autorem takových děl je například Emmanuel Guibert, francouzský komiksový tvůrce, který nechá čtenáře komiksu **Fotograf** putovat spolu s Lékaři bez hranic válkou zničeným Afghánistánem. V jeho sérii o Alanovi zase můžeme zažít na vlastní kůži 2. světovou válku prostřednictvím zážitků amerického vojáka Alana.

Bezpečná zóna Goražde je další reportážní komiks, který otřese čtenáři víc než film, víc než hromada faktů. Komiksová výpověď, kterou vykřičel do světa Joe Sacco, už je jednoznačně četbou pro zralé publikum. Těžko však před otevřením knihy uvěřit, že krutost války nejlépe vystihne černobílá kresba v komiksovém rámečku. Česky vyšla i Saccova **Palestina** či **Šíbr**.

I zdánlivě všední příběhy se mohou stát mapou neklidného světa, pokud přicházejí ze světa, kde platí jiná pravidla. Takovým komiksem jsou například **Hluboké rány** od izraelské autorky Rutu Modan.

Témata porozumění, pomoci, cizího a známého mohou učitelé otevírat i s mladšími žáky – třeba ve fantaskních komiksech Shauna Tana. Jeho **Nový svět**, podobenství o příchodu evropského přistěhovalce do Ameriky, se obejde zcela beze slov. Koneckonců k čemu slova, když světu, do kterého jsme přišli, nerozumíme?

VIZUÁLNÍ SVĚT

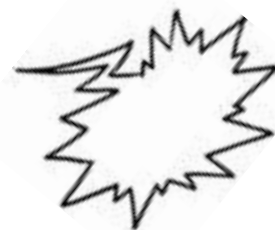
Současnost je dobou obrazů a audiovizuálních médií. Nikdy nebylo snazší reprodukovat obraz, a najednou se ukazuje, jak silný je to komunikační kanál. Komiksové postupy se odrážejí ve výtvarném umění, využívá jich reklama, překlápí se do filmů i návodů. Komiks je proto žádoucí uchopit ne jako osobitý projev výtvarné tvorby či jakousi nepovedenou literaturu, ale jako samostatné médium, komunikační kód se specifickou strukturou a možnostmi vyjádření.

Ostatně mnohé kampaně používají komiksové obrázky, sekvence i celé příběhy. Pokud je komiks kvalitně zpracovaný, je schopný zasáhnout velmi různorodé publikum tématy reflektujícími vztah k životnímu prostředí, rozvojovým zemím, uprchlíkům, multikulturalitě, šikaně či lidským právům. Je to však samozřejmě jen nástroj a je dobré citlivě přemýšlet o jeho využití.

KOMIKS JAKO MÉDIUM

Pokud o komiksu přemýšlíme jako o médiu, daleko víc nás zajímá samotná podoba předávaného sdělení, než abychom se zaměřovali na jeho umělecké kvality. Zdánlivá nezařaditelnost komiksu je najednou výhodou. Učíme se rozumět způsobům hybridního výtvarně-literárního sdělení, pochopit, co je účinné, emotivní či rychlé. S kombinací obrazových a textových sdělení se totiž potýkáme nejen v periodickém tisku, ale také ve webovém prostředí, využívá ho reklama komerční, sociální i politická. Kritické čtení textů mnohdy nestačí, neboť ve chvíli, kdy například přelétáme očima titulní stránku novin, jsme již ovlivněni obrazem.

Vizuální gramotnost, tzn. kompetence porozumět vizuálním informacím, se však neučí a plánovaně nerozvíjí, přestože nezahrnuje pouze vnímání výtvarné složky umění. Spadá do ní porozumění mapám, schémátům, piktogramům či dopravním značkám, všudypřítomným fotografiím, tedy fenoménům, na kterých záleží přežití v moderní společnosti.

KOMIKSOVÁ GRAMOTNOST

Komiks je způsob komunikace, se kterým se nejen jako tvůrci, ale nejprve jako čtenáři musíme seznámit. Kdo komiksy nečte, nepročte se od jednoduchých dětských komiksů ke složitějším a na vnímání náročnějších komiksových alb rezignuje. Takový čtenář se může potýkat s propojením písma a obrazového kódu a mít problémy se sledováním souslednosti obrazů.

Jaké jsou tedy **základní výrazové prvky komiksu?**

— **BUBLINY** – ovály či rámečky, ve kterých jsou promluvy jednotlivých postav. Tvar bubliny (oválný, obláčkový, zubatý) určuje, zda je promluva vyslovená, myšlená či emotivně podbarvená. V rozhovoru se bubliny dvou osob mohou střídat, jedna postava může mít jednu promluvu rozčleněnou do více propojených bublin.

— **CITOSLOVCE** – nemusí být jen v bublinách, často existují samostatně a jsou významným výtvarným prvkem, který dokresluje náladu či atmosféru. Komiksy disponují rozmanitými citoslovci, často převzatými z angličtiny (např. wow, oops, bang, splash), zároveň se k nim přistupuje tvořivě a produktivně.

— **PÍSMO** – v bublinách i samostatně může pro dokreslení situace měnit velikost, barvu, může být ztučněno či napsáno jakoby rozklepanou rukou.

BOOM!

— **RECITATIV** – text vypravěče v rámečku, který však není spojen „zobáčkem“ či spojovací linkou s žádnou postavou ani zdrojem hlasu (např. rádiem) a popisuje či doplňuje, co se děje. Komiks se však bez vypravěče, ba i bez promluivových bublin dokáže obejít.

— **PANEL** či **RÁMEČEK** – scéna rámovaná zpravidla černou linkou, jednotlivý obraz, který navazuje na další panely a tím vytváří komiksové vyprávění.

— **STRIP** – vodorovný pás zpravidla tří až čtyř panelů s mikropříběhem.

— **SEKVENCE** – posloupnost panelů, tedy sled obrazů, které mohou děj fázovat podobně jako film, mohou stříhově kombinovat různé záběry a jsou základem komiksového vyprávění.

— **ZÁBĚR** – způsob, jakým se díváme, tedy jak detailně nebo z jakého úhlu obraz vidíme. Podobně jako u filmu může být využit velký detail, detail, polocelek, celek a velký celek, pohled či nadhled.

— **STRÁNKA** – seskupení panelů na stránce, které je rozvrženo k předem určenému směru čtení. Základním směrem je čtení (a prohlížení) zleva doprava a odshora dolů, jednotlivé panely však mohou být do sebe zapuštěny či se mohou překrývat a čtenář objevuje jejich pořadí a souvztažnost.

— **SPEED-LINES** – šrafované čáry či vlnovky, které naznačují pohyb, jeho směr a rychlost.

— **GRAFICKÉ SYMBOLY** – slouží jako zkratka pro vyjádření emocí nebo myšlenkových pochodů. I mimo komiks je například známá rozsvícená žárovka, která zastupuje nápad, či srdce symbolizující zamilovanost.

LENIVÝ ČTENÁŘ KOMIKSŮ?

Z výše uvedeného vyplývá, že jen těžko můžeme chápat vnímání komiksu jako pasivní sledování. Častou výhradou proti komiksu ovšem je, že nerozvíjí čtenářovu představivost. Pokud se soustředíme na čtení komiksu, uvědomíme si, kolik zůstává nevyčteného. Důležitým výrazovým prvkem komiksu je totiž **mezera**, prázdné místo mezi panely, které si musí čtenář zaplnit. To on musí **propojit izolované výjevy do příběhu, odhalit jejich rytmus, vnímat jejich čas a dotvořit prostor, ze kterého byly zdánlivě vyňaty**.

Zatímco u předčtenářů a začínajících čtenářů je záliba v komiksech tolerována, protože zakládá návyky na čtení knih, starší čtenáři komiksů bývají stigmatizováni. Nastává tedy zvláštní disproporce, kdy se děti z 1. stupně k oblibě komiksů takřka stoprocentně hlásí a žáci z posledních ročníků základní školy či studenti středních škol se od komiksu distancují, a to i v případě, že komiksy čtou.

FANDOM

Fanoušci komiksů se podobně jako čtenáři sci-fi a fantasy literatury stahují do tzv. **fandomu**, komiksové komunity. Často jsou to zároveň sběratelé, aktivně si vyměňují informace o komiksech a neřídka se i sami o tvorbu pokoušejí. V dnešní době jsou během roku aktivní na sociálních sítích a jednou za čas se scházejí na neformálních setkáních či na organizovaných akcích, tzv. **conech**, kde si často sami pro sebe připravují přednášky na rozličná komiksová témata. Takovou příležitostí je například každoročně pořádaný Crwecon v Praze či Festival fantazie v Chotěboři.

V zahraničí je komiksový fandom aktivně vtahován do knižních veletrhů (např. v Lipsku či Frankfurtu nad Mohanem), kde jsou pořádány nejen setkání s komiksovými tvůrci, ale též komiksové workshopy. **Fanové**, příslušníci fandomu, často na takové události přicházejí v komiksových převlecích. **Cosplay**, kostýmová hra, která zahrnuje nejen převlek, ale celkovou stylizaci do zobrazené postavy, je populární i u nás.

SPLASH!

KOMIKSOVÉ TVŮRČÍ DÍLNY

Pokud chceme žáky a studenty seznámit s komiksem, můžeme kombinovat tři přístupy. V první řadě je motivovat k průběžnému čtení komiksů a nabídnout jim současné komiksy v dostatečně pestrém výběru. Dále jim vysvětlovat historii komiksu a osvětlovat strukturu a jednotlivé prvky komiksového vyprávění. Třetí možností je vyzvat žáky, aby se sami pustili do komiksové tvorby. Zatímco na 1. stupni základní školy se děti vrhají do vytváření komiksů samostatně a s chutí, ve vyšším věku přichází ostych, a to zejména v oblasti výtvarného projevu.

FRRRNK

AKTIVITY

Pustíme-li se s žáky do tvůrčí dílny, měli bychom postupovat krok za krokem, abychom jejich zábrany odbourali. Můžeme kombinovat více přístupů:

— **PRACOVNÍ LISTY** – osvědčený prostředek, který zúží bezbřehost úkolu „vymysli vlastní komiks“ na jednotlivá, přesně vymezená zadání, a to jak literárního, tak výtvarného charakteru (viz kapitola *Jak vyžrát na komiks: pracovní listy ve výuce*).

— **KOMIKSOVÉ DIVADLO** – žáci se rozdělí do menších skupin či dvojic a vyrobí si ze čtvrtek velké bubliny, které pak použijí v živém komiksovém výjevu.

— **POPLETENÝ KOMIKS** – okopírujeme komiks a po panelech jej rozstříháme. Žáci hledají původní uspořádání, ale také mohou vymýšlet vlastní pořadí.

— **KOMIKS BEZ TEXTU** – vybraný strip či stránku zkopírujeme a vymažeme původní text. Žáci vymýšlejí a zapisují do bublin a rámečků vlastní texty.

— **FOTOKOMIKS** – žáci nafotí vlastní výjevy a v počítači z fotek sestaví komiksové stripy či stránky, které doprovodí textovým doprovodem.

FLASH

VLASTNÍ TVORBA

Tvorbu komiksu není dobré uspěchat. Jak již bylo výše řečeno, umožňuje práci v týmu, ale není to nezbytně nutné. Důležitý je správný postup, který kopíruje práci profesionálních komiksových tvůrců. Žákům mohou pomoci následující doporučení:

PINK

— Zvolte **NÁMĚT KOMIKSU** a prodiskutujte ho v týmu či skupině.

— Napište v několika větách **PŘÍBĚH VAŠEHO KOMIKSU**. Stejně jako každý jiný dobrý příběh musí mít pointu, gradovat, vyústit v překvapivý závěr.

— Rozepište příběh do **TEXTOVÉHO SCÉNÁŘE**, který bude rozvržen do přiměřeného počtu panelů, a promluvy, případně texty vypravěče budou v rozumné délce. Nezapomeňte na to, že mnohé se dá říci obrazem a text by neměl opakovat, ale jen doplňovat to, co bude nakreslené. Uplatňujte v hojné míře citoslovce a piktogramy.

— Nakreslete **STORYBOARD**, tedy rozvrhněte panely na stránku a v panelech naznačte, kde budou bubliny, kde postavy a další prvky, a jaké záběry využijete. Pozor na srozumitelnou posloupnost panelů.

— **PŘEDKRESLETE TUŽKOU RÁMEČKY A BUBLINY**, teprve potom nakreslete výjevy. Pokud chcete mít komiks v tištěné podobě (či ho plánujete posléze zpracovávat v počítači), kreslete **VE DVOJNÁSOBNÉM ZVĚTŠENÍ**, než bude výsledný komiks.

— Až když jste s rozvržením spokojení, **OBTÁHNĚTE RÁMEČKY A LINIE ČERNOU TUŠÍ ČI FIXOU**.

— Pokud budete dále komiks zpracovávat v počítači, **KRESBU NASKENUJTE**. Jestliže budete komiks kolorovat ručně a ručně i dopisovat písmo, **VYGUMUJTE ČÁRY TUŽKOU A KOMIKS OKOPÍRUJTE**. Můžete udělat i více kopií pro případ, že nebudete spokojení či se dopustíte chyby.

— Komiks **VYBARVĚTE RUČNĚ NEBO V GRAFICKÉM PROGRAMU** na počítači. Nezapomeňte na to, že barevnost nemusí být realistická, může se měnit a měla by dotvářet atmosféru či výraz. Nepoužívejte příliš mnoho různých barev, ale stáhněte barevnou paletu jen na několik k sobě ladících odstínů.

— **DOPIŠTE PÍSMO**. Volte raději velká písmena a kurzivu. Pokud používáte font, vyhněte se patkovým písmům. Písmena nesmí zasahovat do linky, která bublinu ohraničuje.

JAK VYZRÁT NA KOMIKS: PRACOVNÍ LISTY VE VÝUCE

Máte-li chuť pustit se ve výuce do komiksové tvorby nebo proniknout do zákonitostí komiksu, můžete začít sadou úkolů z černobílých pracovních listů, které snadno žákům nakopírujete. Následujících **sedm pracovních listů ve spojení s pěti komiksy tvoří příběh**. Listy lze však zařazovat i samostatně a v pořadí, které lépe vyhovuje momentálním potřebám.

Úkoly v pracovním materiálu jsou voleny tak, aby byly zvladatelné pro žáky základních a středních škol. Obtížnost lze snížit tím, že se listy nakopírují na formát A3, aby měli žáci větší prostor pro dokreslování, mohli si kresbu lépe rozvrhnout. Nebo je možné úkol promítnout a řešit souběžně na interaktivní tabuli. U středoškolských studentů se můžete zpočátku setkat s jistou nechtí k samostatnému výtvarnému projevu, proto je základem dokreslování polotovary, které dovede k uspokojivému výsledku každého. V ideálním případě je možné navázat na jednoduchá cvičení v pracovních listech dalšími, již samostatnými tvůrčími úkoly.

LINIE PŘÍBĚHU

Bohouš a Dáša jsou coby čtenáři komiksů konfrontováni s učitelem českého jazyka, pro kterého není komiks dost literární. Dvojice si uvědomí, že komiksový hrdina také podléhá pravidlům a konvencím, které určují vzhled i příběh. Při školní exkurzi do galerie výtvarného umění pak hledají komiksové postupy na plátnech starých mistrů i současných autorů. Připletou se ke krádeži, a proto musí vypovídat na policii. Při popisu podezřelého jim dochází, že slova a obrazy nejsou přesně převoditelné. Záznamy z bezpečnostních kamer zase donutí Bohouše s Dášou (a zároveň čtenáře) přemýšlet o rozdílech mezi komiksy a filmy. Kamarádi se pouštějí do pátrání na vlastní pěst a podaří se jim najít ztracený obraz – popartové plátno od Roye Lichtensteina, který se komiksem inspiroval.

KOMIKS POD LAVICÍ

KOMIKSOVÝ HRDINA

ÚKOL 1

Žáci propojují komiksové postavy s jazykovou a kulturní oblastí, ke které patří, a názvem, který se zde pro komiks používá. Poté k postavám zkoušejí přiřadit charakteristiky, přičemž některé z nich mohou platit pro více typů a některé nemusí být použity vůbec. Úkol je vhodné doplnit komiksovými sešity s příběhy z uvedených oblastí, v nichž si mohou žáci listovat, nebo se doporučuje alespoň vyhledat na internetu ukázkové stránky a promítnout pomocí dataprojektoru.

Hlavní postava komiksu bývá koncentrovanou informací o komiksu samotném a komiksový hrdina často prochází mnoha příběhy, psanými a kreslenými různými tvůrci, i několik desetiletí. To je případ leckterých **angloamerických komiksů**, které staví na superhrdinech, jsou často vyvedeny až hyperrealisticky a i díky filmovým adaptacím se celosvětově rozšířily. Příkladem může být postava **Batmana**, která vznikla už v roce 1939.

Výraz „**comics**“ je odvozen od slovního spojení „komický proužek“ (comic strip).

Tintin, komiksový hrdina z roku 1929, jehož autorem je belgický scenárista a kreslíř Hergé, zde zastupuje **frankofonní komiks**. Tento komiks oplývá výtvarnou rozmanitostí, je svázaný se svým tvůrcem, uznávaný a oceňovaný jako umělecký počín.

Výraz „**bande dessinée**“ znamená kreslené pásmo.

Japonský komiks je označován výrazem „**manga**“ a vyvíjel se odděleně. V Japonsku je komiks nesmírně populární, charakteristický výtvarný styl je zacílen na vyjádření emocí. Postavy mají velmi výrazné oči.

ÚKOL 2

Umění komiksu, též nazývané devátým uměním, má svůj specifický jazyk. Nelze ho redukovat na jeden z literárních žánrů, neboť komiks sám má mnoho žánrů. Žáci propojují postavu s vhodným žánrem:

- **detektivka** – detektiv **Dick Tracy** z amerického komiksu vycházejícího od roku 1931
- **horor** – Eric z kultovního komiksu **Vrána**, který vydal roku 1989 James O'Barr
- **autobiografie** – Marjane z íránského komiksu **Persepolis** Marjane Satrapiové z roku 2000
- **western** – antihrdina **Jonah Hex**, který se poprvé objevil v amerických komiksech v roce 1971

ÚKOL 3

V tomto úkolu si žáci sami vyzkouší dokreslit načrtnutý obrázek podle konkrétního žánru. U mladších žáků je třeba se předem ujistit, že vymezení žánrů rozumí, a ústně s nimi rozvíjet možnosti dokreslení obrázku (robotické součásti či mimozemšťan u sci-fi; elfí uši, límce, amulety či neobvyklé účesy u fantasy; jednoduchá stylizace u humoristického komiksu; nejen jednorozec, ale i Pegas, zebra nebo osel u dětského komiksu).

Pokud je čas a prostor pro velkorysejší výtvarné pojetí, je lepší tuto část zvětšit na formát A4. Uvedené žánry jsou orientační. Starším studentům vyhovuje, pokud si mohou žánry k naznačeným maketám přiřadit sami.

KOMIKSOVÝ HRDINA

1 V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH MÁ KOMIKS RŮZNÉ POSTAVENÍ, JINAK SE MU ŘÍKÁ A TAKÉ JINAK VYPADÁ. SPOJ TYP KOMIKSU S NÁZVEM A TYPICKÝM OBRÁZKEM A VYBER K NĚMU CHARAKTERISTIKY.

JAPONSKÝ KOMIKS **ANGLOAMERICKÝ KOMIKS** **FRANKOFONNÍ KOMIKS**

AKČNÍ DRAMATICKÝ
EMOTIVNÍ FILMOVÝ ZÁBAVNÝ
VÝTVARNĚ ROZMANITÝ
ROZŠÍŘENÝ UZNÁVANÝ
OCEŇOVANÝ SUPERHRDINSKÝ
UMĚLECKÝ HYPERREALISTICKÝ

„COMICS“ „MANGA“ „BANDE DÉSINÉE“

2 KOMIKS MÁ MNOHO ŽÁNŘŮ, PROTO SE TAKÉ LIŠÍ TYPICKÉ POSTAVY. SPOJ POSTAVU S VHDNÝM ŽÁNREM.

DETEKTIVKA HOROR AUTOBIOGRAFIE WESTERN

3 VYBER A DOKRESLI POSTAVU, ABY SE HODILA KE ZVOLENÉMU ŽÁNŘU. NEZAPOMEŇ, ŽE MUSÍ BÝT SNADNO ROZPOZNATELNÁ.

SCI-FI

FANTASY

HUMORISTICKÝ

DĚTSKÝ

MOBIL V GALERII

KOMIKSOVÉ BUBLINY

ÚKOL 1

V prvním komiksovém proužku chybí text v bublinách, v dalším řádku (panelu) chybí i samotné bubliny. Zadání navazuje na druhou část komiksového příběhu o návštěvě galerie. I bez seznámení s tímto komiksem se žáci snadno zorientují. Nejprve je třeba se ujistit, že žáci rozumí rozdílu mezi bublinou myšlenkovou (obláček) a promluvovou (ovál) a jsou si vědomi pořadí bublin (zleva doprava a odshora dolů). Písmo bývá vepsáno v bublinách velkými tiskacími písmeny.

Starším žákům může pro splnění úkolu stačit samostatné přečtení související části komiksového příběhu. S mladšími dětmi je vhodnější si nejprve společně ukázat, kde je Bohouš a Dáša, a ústně si vysvětlit, o co v panelech jde:

Hlídač Bohouše a Dášu napomíná, zřejmě se příliš přiblížili ke stěně s obrazy. Mezitím spustí jiná návštěvnice alarm, když se obrazu dotkne. Ukáže se, že se chovala podezřele, protože do galerie propašovala psa. Je však možné, že byla komplicem muže, který ve zmatku, jenž nastal, ukradl obraz.

ÚKOL 2

Žáci si přečtou bubliny a diskutují, kdo a v jaké situaci je říká. Panely navazují na předchozí děj. Příkladem možného pojetí může být tento scénář:

Reportér hovoří před galerií. Bohouš s Dášou se v galerii baví o tom, co se mohlo stát, a objeví pod oknem skobu. Pachatel si do ní zřejmě upnul lanko a z okna se tak i s ukradeným obrazem dostal na sousední střechu.

Pokud je čas a prostor pro velkorysejší výtvarné pojetí, je lepší strip zvětšit na formát A4.

KOMIKSOVÉ BUBLINY

1 ZATÍMCO KUSTOD SLEDUJE BOHOŮŠE A DÁŠU, SKUTEČNÝ ZLODĚJ UŽ SE CHYSTÁ DO AKCE. DOPIŠ BUBLINY.

2 A CO KDYŽ SLYŠÍŠ, ALE NEVIDÍŠ? SCENÁŘISTA NEDODAL POPIS SCÉN, JEN OBSAH BUBLIN. CO BY SE MOHLO V KOMIKSU ODEHRÁT?

GALERIE POSTRÁDÁ PLAŤNO
VĚHLASNĚHO KOMIKSOVĚHO
TYŮRCE.

VYPADÁ TO, ŽE PACHATEL
Z MÍSTNOSTI ULETĚL OKNEM.

TAKOVOU ZÁHADU
BYCH Z TOHO
NEDĚLAL.

PODÍVEJ.

TOHO JSEM
SI NEVŠIMLA.

Á TAKLE Z OKNA
UPLAČINUL.

WOW!

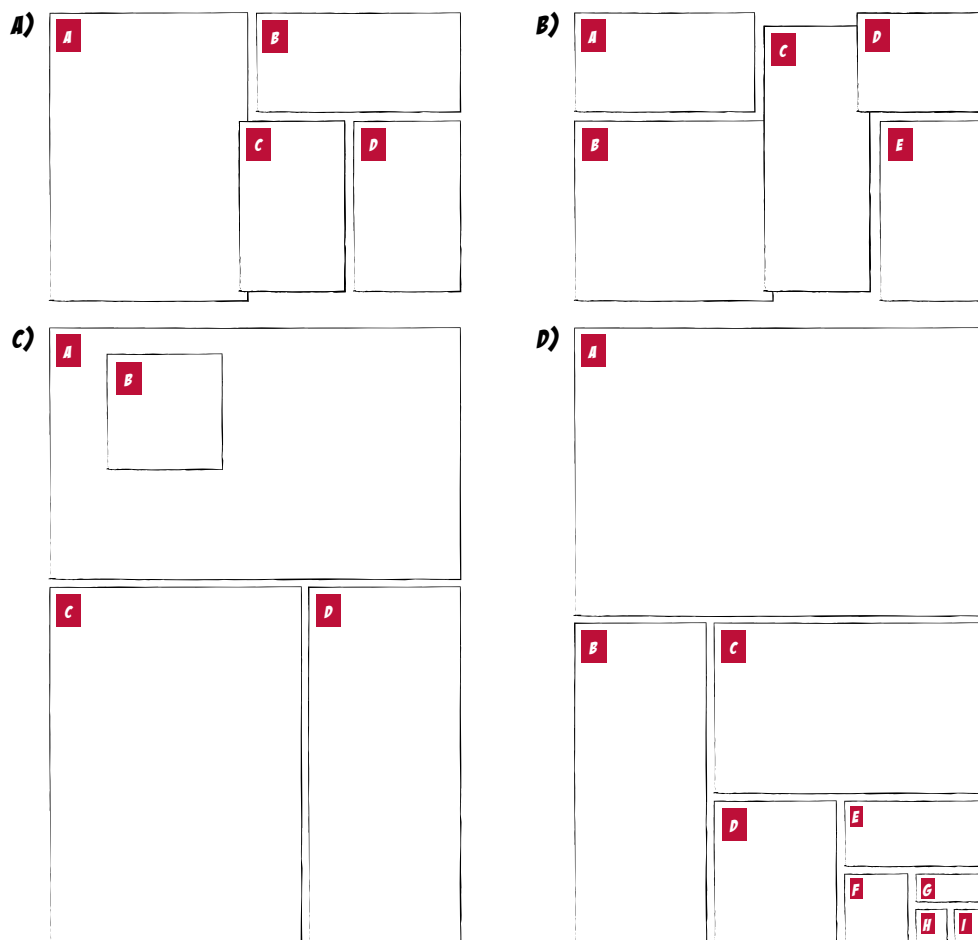
KOMIKSOVÉ PANELY

ÚKOL 1

Ze sekvence komiksového stripu mají žáci připraveny jen dvě pole – první a poslední. Mezi ně mohou dokreslit jedno až tři pole a do nich rozfázovat akci – pohybující se želvu. Je možné třídu rozdělit na skupiny a zadat, zda skupina dokresluje jedno, dvě či tři pole, a pak komiksové proužky porovnat. Také je možné úkol rozstříhat, nechat žáky kreslit chybějící panely na samostatné papírky a následně skládat sekvenci z různého počtu panelů. Při kreslení se doporučuje upozorňovat žáky, aby nezapomínali na rychlostní čáry.

ÚKOL 2

Žáci mají předkresleny čtyři různé příklady rozvržení komiksových stránek a políčka na nich číslují ve správném pořadí – tedy zleva doprava a odshora dolů. Důležitá je plynulost a návaznost.

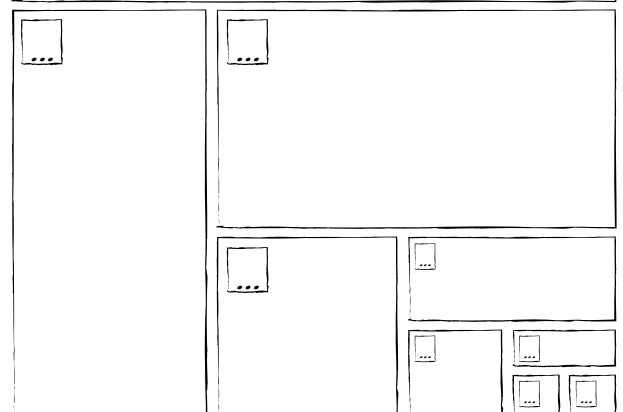
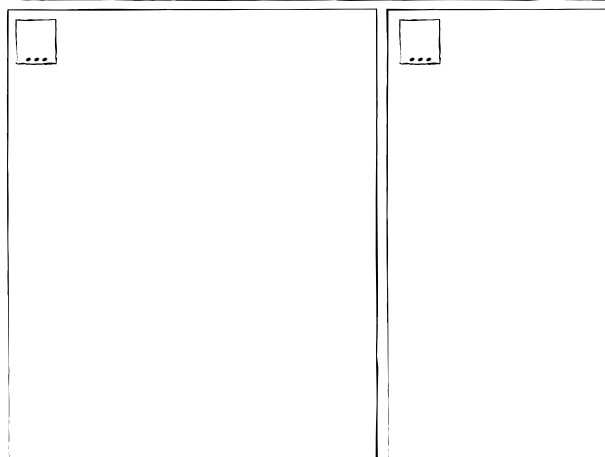
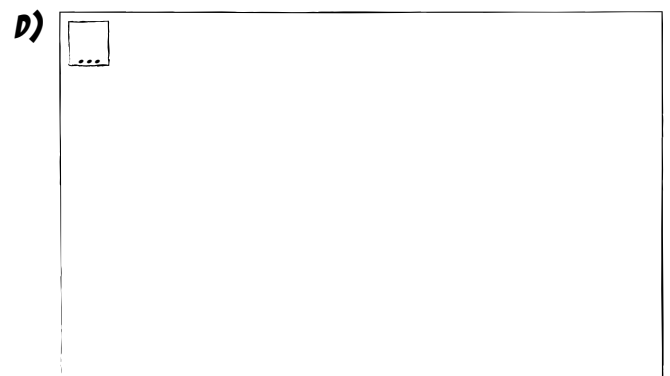
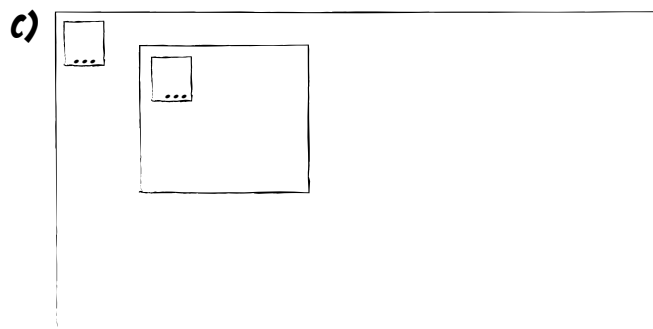
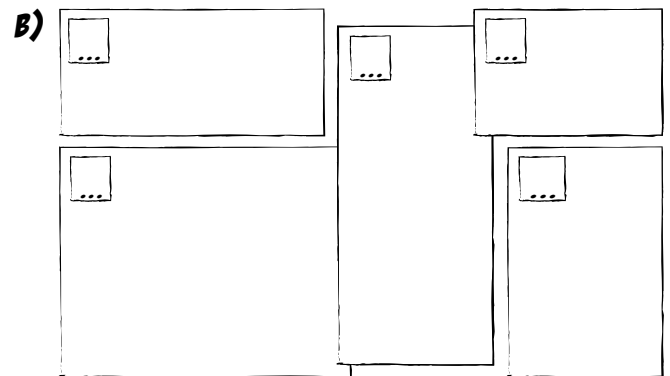
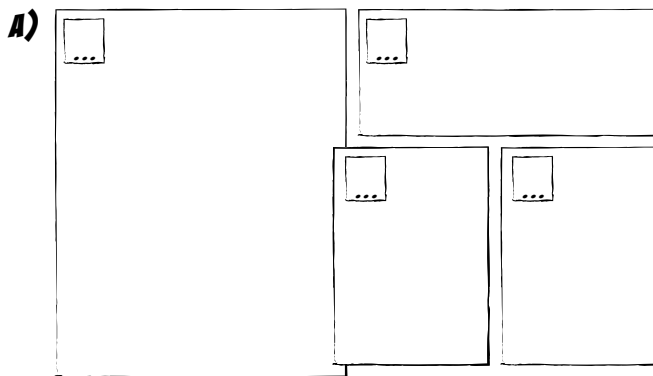
Na volný papír je možné jednotlivá rozvržení komiksových stránek zvětšit a nakopírovat. U starších žáků není problém, aby si uspořádání panelů překreslili na samostatnou stránku a doplnili vlastním příběhem.

KOMIKSOVÉ PANELY

1 KOMIKS ČTEME ZLEVA DOPRAVA A V RÁMEČČÍCH MŮŽE BÝT VELMI PODROBNĚ ROZFÁZOVANÁ AKCE. ROZHODNI, KOLIK RÁMEČKŮ DO STRIPU VLOŽÍŠ A JAK DO NICH OBRÁZEK NAKRESLÍŠ, ABY ŽELVA KOLEM PROSVIŠTĚLA OPRAVDU FOFREM.

2 JAK NA SEBE PANELY NAVAZUJÍ? OČÍSLUJ JE VE SPRÁVNÉM POŘADÍ. PAK SI ZVOL JEDNO ROZVRŽENÍ A NA ČISTÝ PAPÍR ZKUS NAVRHNOUT KOMIKS S TAKTO USPOŘÁDANÝMI PANELY.

VÝSLECH

KOMIKSOVÉ VÝRAZY

ÚKOL 1

Žáci dokreslí obličej a postavy podle popisů Bohouše a Dáši. Když jsou hotovi, je možné se jich zeptat, zda jde opravdu o dvě rozdílné osoby. Přestože Bohouš s Dášou mluví zdánlivě o dvou různých mužích, odlišnosti mohou být zapříčiněny pouze jiným oblečením, parukou, či dokonce falešnými vousy. Nepadlo nic o skutečné fyzické rozdílnosti (kulatý x protáhlý obličej, malá x vysoká postava atd.).

ÚKOL 2

Úkolem žáků je dokreslit výrazy na předkresleném obličejí kriminalisty podle jeho měnící se nálady a pocitů popsaných v zadání. Než se žáci pustí do kreslení výrazů, pomůže jim, když si nejprve výrazy navzájem předvedou. Využít lze také zrcadlo nebo fotoaparát v mobilech žáků.

KOMIKSOVÉ VÝRAZY

1 DÁŠA A BOHOŮŠ POPISUJÍ ZLODĚJE ODLIŠNĚ. POKUS SE NAKRESLIT TVÁŘ A POSTAVU PODLE JEJICH POPISŮ.

VLASY OSTŘÍHANÉ NA JEŽKA, NA NOSE MĚL KULATÉ BRÝLE S TMAVÝMI OBRDUIČKAMI A VE TVÁŘÍCH SE MU DĚLALY DOLIČKY. OHOLENÝ, V PRAVÉM UCHU MĚL NÁUŠNICI. NA SOBĚ MĚL SAKO, DŽÍNÝ A KECKY. VĚK KOLEM ČTYŘICETI.

OBLEČENÝ BYL V DLOUHÉM PLAŠTI A KLOBOUKU. MYSLÍM, ŽE MĚL TAKOVÉ TY KOVBOJSKÉ BOTY. NOS MĚL ŠPIČATÝ A VOUSY JAKO KRAKONOŠ. MASTNÉ VLASY MĚL STAŽENÉ DO CULIKU. URČITĚ MU BYLO PŘES PADEŠÁT.

2 KRIMINALISTA MIREK STŘÍBRNÝ Z VÝSLEDKU SVĚDKŮ MÁLEM ZEŠEDIVĚL. NEJPRVE BYL ROZMRZELÝ Z TOHO, KOLIK LIDÍ Z GALERIE MUSÍ VYSLECHNOUT. POTOM BYL ZMATENÝ, PROTOŽE JEJICH POPISY SE VŮBEC NESHODOVALY. UŽ ZAČÍNAL BÝT DOCELA NAMÍCHNUTÝ, ALE NAKONEC DOSTAL NÁPAD. DOKRESLIL VÝRAZY KRIMINALISTOVA OBLIČEJE.

ZAMRAČENÝ

ZMATENÝ

NAŠTVANÝ

NADŠENÝ

ZÁBĚRY ZE ZÁZNAMU

KOMIKS, NEBO FILM?

ÚKOL 1

Blížkost filmových a komiksových postupů lze demonstrovat například na záběrech. Žáci nejprve propojují názvy záběrů s panely. S mladšími dětmi lze políčka vystříhat, případně kvůli snadnější manipulaci i zalaminovat, a přiřazovat názvy záběrů k obrázkům na políčkách.

Zároveň žáci navrhnou, jaký příběh v tomto pořadí panelů komiks vypráví. Děj může být například následující:

Dívka u auta hledí na displej telefonu a něco ji překvapí či vyděsí. Přestože to vypadá, že jen zastavila, teprve z posledního panelu je jasné, že k tomu měla dobrý důvod.

Oblečení, vozidlo i krajina odkazují k nějaké postkatastrofické situaci či sci-fi žánru.

ÚKOL 2

Žáci mají vymyslet jiné možné pořadí obrázků, které změní děj příběhu. Než se žáci pustí do hledání jiného pořadí panelů, je vhodné bavit se předtím o různých možnostech děje příběhu. Například:

Věděla dívka o přerušené silnici? Byl to důvod, proč zde měla schůzku? Nebyla to právě ona, kdo mostní konstrukci přerušil?

ÚKOL 3

V tomto úkolu se žáci seznámí s možnostmi ztvárnění různých úhlů pohledu – s nadhledem a podhledem. Před kreslením do prázdných polí je vhodné nejprve žákům přiblížit, oč jde.

Dům můžeme nakreslit z pohledu žáby, tedy od země, nemusí to být nutně oko žáby, ale i třeba pohled někoho, kdo se k domu připlazil, zakopl a upadl apod. Pohled shora může být pohledem ptáka, ale též pohledem z letadla, z padáku či z rozhledny.

Domek by žáci neměli kreslit, jako by byli přesně nad ním, ale z mírného úhlu, aby byl stále rozpoznatelný. Pohled na kočku z podhledu bude zvíře poněkud deformovat, hlava se bude zdát větší a tělo robustnější.

KOMIKS, NEBO FILM?

1 FILM SE UČIL OD KOMIKSU A KOMIKS SE INSPIRUJE FILMEM. OBĚ TATO MÉDIA PRACUJÍ SE ZÁBĚRY. JAK SE ZÁBĚRY JMENUJÍ?

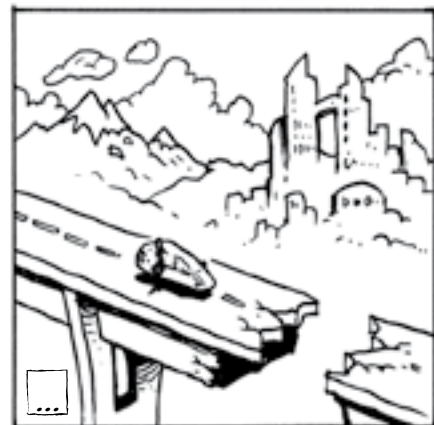
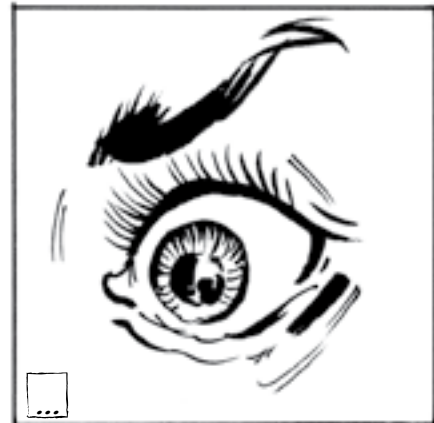
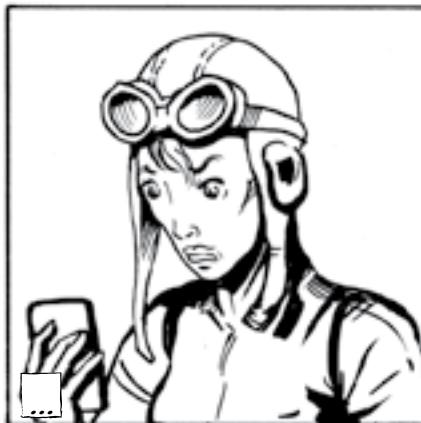
1) CELEK

2) DETAIL

3) POLOCELEK

4) VELKÝ DETAIL

5) VELKÝ CELEK

2 NAVRHNĚ JINÉ POŘADÍ OBRÁZKŮ, ABY SLED ZÁBĚRŮ DÁVAL SMYSL. NAPIŠ, JAKÝ DĚJ CHCEŠ VYJÁDŘIT.

.....
.....
.....
.....

3 DALŠÍ MOŽNOSTI ZÁBĚRU DÁVÁ ÚHEL POHLEDU. PROHLÉDNI SI ZACHYCENÍ DOMU V ŽABÍ PERSPEKTIVĚ A NAKRESLI HO V PTAČÍ PERSPEKTIVĚ. KOCOUR JE ZOBRAZEN V NADHLEDU, ZKUS HO NACHTRNOUT V PODHLEDU.

ŽABÍ PERSPEKTIVA

PTAČÍ PERSPEKTIVA

NADHLED

PODHLED

PÁTRÁNÍ NA VLASTNÍ PĚST

NEPOPISUJ, CO MŮŽEŠ NAKRESLIT

ÚKOL 1

Žáci v tomto úkolu navrhují, jakými obrázky či symboly by mohli vyjádřit pocity nebo myšlenky postav namísto slovního popisu. Úkol lze nejprve ústně ve skupině rozlousknout a pak teprve nechat žáky kreslit. Pro uvedené situace jsou často používané tyto symboly:

- *Dáša dostala nápad – nad hlavou má žárovku*
- *Bohouš se zamiloval – kolem hlavy má srdíčka*
- *Dáša začala zpívat – od pusy jí jdou noty*
- *Bohouš se rozčílil – kolem hlavy má blesky*

Možností, jak lze výše uvedené pocity a myšlenky vyjádřit, je však samozřejmě mnohem více.

ÚKOL 2

Místo slov se v komiksových příbězích mnohdy používají piktogramy. Žáci při řešení tohoto úkolu označují význam vybraných často používaných obrazových znaků.

- *Dolarová značka = peníze*
- *Palec nahoru = něco se povedlo*
- *Otazník = pochyby či otázky*
- *Bomba = výbuch či nebezpečí*
- *Zaťatá pěst = výhrůžka*

ÚKOL 3

V tomto úkolu se žáci učí využívat linie pro vyjádření různých vlastností předmětů, jeho pohybu a souvisejícího děje a dokreslují je k uvedeným obrázkům podle popisu.

- *Kafe je horké – z hrnku vycházejí tři svislé, lehce se vlnící čárky*
- *Auto je nové – kolem auta jsou krátké čárky, jako by svítilo*
- *Zákusek skvěle voní – od dortíku se vine linie jako vůně*
- *Z pistole vyšel výstřel – od hlavně jde vodorovná čára*

ÚKOL 4

Strip v zadání navazuje na náš komiksový příběh. Žáci dopisují citoslovce podle toho, co se odehrává v jednotlivých políčkách.

Zloděj uniká za pomoci lana (SVIST, FÍÍ, VŽUM), dopadne na střechu (KŘUCH, PRASK, ŘACH), zavravorá a upustí srolované plátno (KLOPT, JEJDA, SVIST), plátno vletí do okapové roury (VŽIC, MLASK, GRR).

NEPOPIŠUJ, CO MŮŽEŠ NAKRESLIT

1 V KOMIKSU SE ŘEČ VYPRÁVĚČE POUŽÍVÁ PODSTATNĚ MĚNĚ NEŽ V BELETRII. ZKUS VYPRÁVĚNÍ NAHRADIT OBRÁZKEM.

DÁŠA DOSTALA NÁPAD

BOHOŮŠ SE ZAMILOVAL.

DÁŠA ZAČALA ZPÍVAT.

BOHOŮŠ SE ROZČILIL.

2 CO ZNAMENÁ UŽITÍ TĚCHTO PIKTOGRAMŮ V KOMIKSU?

3 ZKUS DOKRESLIT PODLE POPISU.

KAFE JE HORKÉ.

AUTO JE NOVÉ.

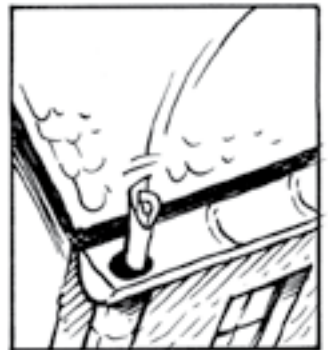

ZÁKUSEK SKVĚLE VONÍ.

Z PISTOLE VYŠEL VÝSTŘEL.

4 DOPIŠ CITOSLOVCE DO VŠECH POLÍČEK.

KOMIKSOVÉ MOTANICE

ÚKOL 1

Tento úkol umožní žákům uvědomit si, jak je důležité si dobře rozvrhnout bubliny v panelu. Čtenář musí snadno poznat, v jakém pořadí mluví postavy na obrázku, aby byl pro něj komiks srozumitelný. Před zpracováním úkolu je nejprve potřeba se ujistit, že žáci rozumí situaci a pořadí bublin a dokáží situaci „přečíst“:

- *Kočka si něco myslí na adresu Dáši s Bohoušem, kteří zdržují trafikantku, ale dost možná si všímá divného muže ve křoví za trafikou, toho však Bohouš s Dášou ani prodavačka nevidí.*
- *Bohouš si něco myslí, a pravděpodobně něco jiného říká. Může být netrpělivý, v duchu komentovat situaci.*
- *Dáša pokládá první otázku a žena odpovídá. Pak se ptá Bohouš a po odpovědi trafikantky má poslední repliku Dáša.*

Teprve poté žáci vyplňují chybějící texty.

ÚKOL 2

Žáci dokreslují komiksový strip podle vlastní fantazie, musí však dodržet posloupnost polí v proužku. Než žáci začnou kreslit, doporučuje se určit, že na dalších polích bude ten samý záběr. Možností je samozřejmě mnoho. Například:

- *Vejde praská a postupně se z něj vylihne pták / drak.*
- *Vejde se vykutálí z hnízda a pták ho najde prázdné.*
- *Na hnízdo přiletí kukačka.*
- *Fouká vítr a vejce v hnízdě poskakuje.*

ÚKOL 3

Zadání úkolu dává žákům prostor vyhrát si s barvami a vyjádřit specifickou atmosféru obrázku. Výjev s provazochodkyní může být díky světlým barvám idylický a veselý. Temné barvy mohou evokovat strach, nebezpečí a obavy z pádu.

Se staršími studenty můžeme mluvit i o symbolickém vyznění – člověk se cítí, jako by kráčet po laně vysoko nad zemí. Lze použít ostré barevné přechody, emotivní je práce se stíny v černobílém provedení. Komiks se často inspiruje ve výtvarném umění. Žáci si mohou například před zpracováním úkolu prohlédnout barevnost u expresionistů.

KOMIKSOVÉ MOTANICE

1 BUBLINY V KOMIKSU MAJÍ SVÉ POŘADÍ. DOPIŠ TEXT DO BUBLIN A DOBŘE SI ROZVRHNI, JAK NA SEBE NAVAZUJÍ.

2 ZÁKLADEM KOMIKSU JE POSLOUPNOST POŮÍ. DOKRESLI, CO SE STANE DÁL.

3 BAREVNOST OVLIVŇUJE VYZNĚNÍ. VYBARVI POŮČKA TAK, ABY KAŽDÉ Z NICH MĚLO NAPROSTO ODLIŠNOU ATMOSFÉRU.

S KOMIKSEM POROZUMĚT SVĚTU

METODICKÉ LEKCE PRO VÝUKU GLOBÁLNÍCH A ROZVOJOVÝCH TÉMAT

Předchozí stránky této publikace vás zavedly do světa komiksu a v podobě pracovních listů vám nabídly úkoly, které mohou žákům pomoci jednak porozumět zákonitostem komiksu, jednak získat odvahu a chuť pustit se do vlastní komiksové tvorby. Záměrem následující části je **přinést vám inspiraci, jak komiks zařadit do výuky nejrůznějších témat.**

Již několik let se nám totiž komiks osvědčuje jako vhodný nástroj pro přiblížení a zatraktivnění výuky globální a rozvojové problematiky, která zahrnuje složité a mnohdy i kontroverzní otázky dnešního světa. Žáky mnohé otázky každodenně obklopují, píše se o nich v novinách, mluví se o nich v televizi, řeší se na sociálních sítích, diskutuje se o nich v rodinách, mezi přáteli i na veřejnosti. Je tudíž zřejmé, že se jich nějakým způsobem týkají. O jiných tématech se naopak téměř vůbec nemluví, moc se toho o nich neví, a tudíž si ani neuvědomujeme, jak mohou souviset s našimi životy. V obou případech je důležité umět aktuálnímu dění a výzvam současného světa porozumět a dokázat se odpovědně rozhodnout pro své jednání a chování.

Prostřednictvím čtyř **metodických lekcí** vám představujeme konkrétní nápady do výuky. Navržené lekce jsou zároveň ukázkou využití komiksu pro naplňování oborových cílů, pro rozvoj dovedností a čtenářských strategií. Všechny lekce mají společné to, že dávají žákům příležitost zamýšlet se do hloubky nad řešenými otázkami, utvářet si k nim vlastní postoje a hledat souvislosti s dalšími příklady z reálného života.

ČÍM SE LEKCE ZABÝVAJÍ

Mnoha žákům pravděpodobně nepřipadá na první dojem nic problematického na **pěstování růží**. Lekce **Růže z Afriky** pomáhá nahlédnout do tajů květinového průmyslu v rozvojových zemích, nešetrného využívání přírodních zdrojů a pracovních podmínek na květinových plantážích.

Lekce **Nový svět**, nazvaná podle stejnojmenné komiksové knihy autora Shauna Tana, se dotýká tématu **migrace**. Vede k zamyšlení, jaké to je opustit domov a vydat se do neznáma, v čem je nová země odlišná a jak se s odlišností vyrovnat.

Dvě z uvedených lekcí navrhuji, jak se lze ve výuce ponořit do problematiky **sucha**. V případě lekce **Přehrada** žáci prožívají příběh, který otevírá otázku, komu patří voda, kdo má jaký nárok na její využívání a jaká mohou být řešení při střetu zájmů. V lekcí **Kam zmizela voda?** se žáci seznamují s informacemi o suchých obdobích a nedostatku vody v České republice.

E-U-R A KOMIKSY

Všechny metodické lekce vycházejí z pedagogického konstruktivismu, jsou založeny na **třífázovém modelu procesu učení (E-U-R)**. To znamená, že poskytují žákům prostor vybat si prekoncepty (dosavadní poznatky a zkušenosti) k danému tématu (fáze **evokace**), získat nové informace a zkušenosti, které si porovnají se svými dosavadními prekoncepty (fáze **uvědomění si významu informací**), a reflektovat, co nového se naučili a jaké je jejich současné, nové poznání (fáze **reflexe**).

Snahou autorského týmu bylo pojmout práci s komiksem různými způsoby a využít přitom i rozdílné podoby komiksu. Komiksy jsou proto v jednotlivých metodických lekcích zařazeny v třífázovém modelu učení rozdílně. Pro lekci **Růže z Afriky** byl zvolen jeden komiksový příběh z publikace **Bohouš a Dáša na stopě hladu** a práce s ním je součástí evokační fáze. K evokaci slouží také komiksová podoba obálky vybraného vydání časopisu **Respekt**, která je použita v lekci **Kam zmizela voda?** Celý grafický román **Nový svět** může být evokací k tématu migrace, zároveň „čtení“ tohoto obrazového příběhu beze slov dává žákům možnost uvědomění si významu obsažených informací a porovnání s tím, co dosud znají. V lekci **Přehrada** je komiks navržen pro fázi reflexe. Žáci mohou své představy možného pokračování příběhu ztvárnit v komiksově podobě.

METODY A ČTENÁŘSKÉ STRATEGIE

Navržené lekce předpokládají aktivní účast žáků a usilují o vzbuzení jejich vnitřní motivace o daná témata. V lekcích se tudíž pracuje se škálou metod, které nejen umožňují vést výuku zajímavě, ale především jsou pro žáky možností k rozvíjení řady dovedností, které jim pomohou k efektivnímu učení. Konkrétně se pracuje například s **brainstormingem, klíčovými slovy, volným psaním, řízeným čtením, skládkovým učením, párovým čtením** či **T-grafem**.

Práce s příběhy i dalšími texty je příležitostí rozvíjet také čtenářské strategie – **shrnovat si** podstatné informace nebo myšlenky, **vyjasňovat si** nesrozumitelná místa v textu, **vytvářet si představy** čtených informací, **hledat souvislosti** se svými zkušenostmi, s reálným životem, se světem kolem nás, **předvídat** děj příběhu, **vyvozovat, klást otázky** k obsahu sdělení i „za něj“, k záměru autora apod.

DŮLEŽITÉ JE MÍT CÍL

Témata navržených lekcí s jejich metodickým pojetím je možné uplatnit v různých vyučovacích předmětech. Autorský tým je připravoval zejména se zřetelem na dosahování cílů průřezových témat, především průřezového tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech**. S ohledem na cíle byly vybírány texty a informační zdroje a voleny konkrétní metody. Věříme, že mnozí z vás v lekcích najdete potenciál pro naplnění i dalších výukových cílů a budete je případně modifikovat podle svých potřeb. Budeme rádi, když vám budou inspirací pro tvorbu nových lekcí s vlastními cíli, možná zařadíte i práci s komiksem.

Přejeme vám příjemnou výuku, která bude bavit vás i vaše žáky, a společně se budete těšit z výsledků.

RŮŽE Z AFRIKY

Vybraný komiksový příběh z publikace **Bohouš a Dáša na stopě hladu** otevírá téma ovlivňování potravinové bezpečnosti politickými a ekonomickými zásahy. Konkrétně se snaží na příkladu **květinového průmyslu v rozvojových zemích** upozornit na nešetrné využívání přírodních zdrojů zahraničními společnostmi a na špatné pracovní podmínky na plantážích.

CÍLE PRO ŽÁKY

- Propojí si souvislosti mezi pěstováním květin a problematikou hladu ve světě.
- Vyzvoují z komiksových obrázků informace a formulují domněnku týkající se závěru příběhu.
- Analyzují mediální sdělení týkající se pěstování růží a obchodu s nimi.
- Pojmenují aktéry, jejich zájmy a možnosti, jak lze ovlivňovat negativní dopady květinového průmyslu.
- Navrhnu leták, kterým by mohli oslovit veřejnost či vybranou cílovou skupinu.

 90 minut

 14–19 let

Témata:

zemědělství (pěstování květin), voda, potravinová bezpečnost, lidská práva, světový obchod, životní prostředí, udržitelný rozvoj

Zařazená průřezová témata:

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova, Mediální výchova

Předměty:

Zeměpis, Výchova k občanství, Český jazyk a literatura

Metody a formy práce:

klíčová slova, brainstorming, práce s komiksovým příběhem, práce s audioreportáží, tvorba letáku

Pomůcky:

kopie komiksového příběhu z publikace **Bohouš a Dáša na stopě hladu** pro každého žáka (příloha 1), počítač s připojením na internet, reproduktory, kopie článku **Pěstování růží v Keni? Zamořené prostředí a zdravotní problémy** pro každého žáka (příloha 2), tabule nebo flipchart (příp. dataprojektor), papíry, fixy/pastelky

POSTUP

EVOKACE

- Vyzvěte žáky, aby vytvořili skupiny po třech. Každý v trojici dostane lísteček s jedním z těchto slov a související otázkou:

RŮŽE – Co se Ti vybaví, když se řekne RŮŽE?

HLAD – Co může být důvodem, když má někdo HLAD?

AKTIVISTA – Kdo a proč bývá označován za AKTIVISTU?

Každý v trojici bude mít jiné z těchto slov. Bylo by dobré, kdyby žáci v této chvíli ještě nevěděli, která slova mají jejich spolužáci. (Není to však podmínka, pro zjednodušení je možné zadání napsat na tabuli nebo promítnout na plátno či interaktivní tabuli.)

- Řekněte žákům, aby se individuálně zamysleli nad zadanou otázkou a zapsali si všechno, co je k tomu napadne.
- Ať si ve skupině nejprve vzájemně představí otázky a svoje myšlenky k nim. Poté je nechte diskutovat nad otázkou: **Jak spolu mohou slova růže, hlad a aktivista souviset?**
- Rozdejte žákům kopie komiksového příběhu z publikace **Bohouš a Dáša na stopě hladu**, případně ho zároveň promítněte. Dejte žákům chvíli na individuální přečtení příběhu.
- Zeptejte se žáků:
Podobají se v něčem vaše nápady, o kterých jste předtím diskutovali, příběhu? Pokud ano, v čem?
- Ať si žáci projdou komiks ještě jednou a soustředí se na všechny detaily v každém poli:
Popište, co se v jednotlivých polích odehrává. Co autor komiksu oznamuje čtenářům, aniž by to komiksové postavy vyslovily? Co sdělují výrazy ve tvářích postav? Jakým způsobem jsou všechny tyto informace vyjádřeny? Jak rozumíte spojení „hladové růže“ nebo „krvavé květiny“?
- Vyzvěte žáky, aby přemýšleli nad tím, **co by mohlo být napsáno na letáku, který si Bohouš odnáší s sebou**. Každý si může své nápady zapsat, nebo je společně sepište na tabuli.
- Diskutujte se žáky nad následujícími otázkami (mohou diskutovat ve trojicích):
Kdo všechno může být zainteresovaný v obchodování s květinami? Jaké mohou být zájmy jednotlivých aktérů?

- Přehrajte žákům záznam audioreportáže Jaromíra Marka **Pěstování růží v Keni? Zamořené prostředí a zdravotní problémy**, která trvá 4:40 min a byla vysílána na stanici ČRo Radiožurnál (http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/reportaze/_zprava/961950). Na uvedené internetové adrese je zároveň celá reportáž v podobě textu, který je k lekci přiložen jako příloha 2.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

- Dejte žákům k dispozici kopie textu reportáže (příloha 2) a vyzvěte je, aby se zamysleli nad následujícími otázkami a odpověděli na ně:
  - **Jaký je záměr sdělení reportáže?**
  - **Na jaké informace se autor ve své reportáži zaměřuje?**
  - **Jakým způsobem se snaží autor reportáže své posluchače zaujmout?**
  - **Jací aktéři jsou v reportáži zastoupeni nebo zmíněni? Jaké jsou jejich zájmy, názory či postoje?**

- Nejprve ať nad otázkami diskutují ve skupinách a posléze sdílejte odpovědi v celé třídě.

- Zeptejte se žáků:
Co dalšího vás k tématu zajímá? Potřebujete se dozvědět ještě nějaké jiné informace, abyste k problematice pěstování růží mohli zaujmout vlastní postoj? (Žáci mohou případně takové informace zkusit dohledat.)

POZNÁMKA:

Pro práci s tématem pěstování a obchodu s růžemi můžete také využít například tyto články, v nichž se lze na problematiku podívat z různých úhlů pohledu:

- **Voda pro růže, ne pro lidi** (<http://www.rozvojovka.cz/clanky/905-voda-pro-ruze-ne-pro--lidi.htm>)
- **Pravá cena kytice růží** (<http://www.rozvojovka.cz/clanky/1089-prava-cena-kytice-ruzi.htm>)
- **Češi kupují růže z Afriky. Byznys na květinové burze připomíná boj o akcie** (http://byznys.lidovky.cz/cesi-kupuji-ruze-z-afriky-byznys-na-kvetinove-burze-pripomina-boj-o-akcie-11y-/firmy-trhy.aspx?c=A170403_210121_firmy-trhy_ELE)
- **Čerstvě řezané růže z Keni** (http://www.florea.cz/blog/rezane_ruze_z_keni)
- **Prodej květin s označením Fairtrade v ČR** (<http://www.florea.cz/blog/prodej-fairtrade--kvetin-v-Ceske-republice>)

Případně můžete s uvedenými články pracovat v rámci fáze „uvědomění si významu informací“ (místo navržené audioreportáže) a postupovat podle níže uvedených kroků. Doporučujeme články o něco zkrátit (přibližně na 4000 znaků). Počítejte s tím, že v takovém případě bude lekce o cca 45 minut delší, můžete ji však rozdělit do dvou lekcí. V první lekci se zaměříte na práci s komiksovým příběhem až po úkol, co by mohlo být napsáno na letáku, který si odnáší Bohouš. Druhou lekci začnete otázkami spojenými se zainteresovanými aktéry a navážete tímto **ALTERNATIVNÍM POSTUPEM:**

**UVĚDOMĚNÍ
SI VÝZNAMU
INFORMACÍ**

alternativa

- Žákům rozdejte texty věnované tématu pěstování růží tak, aby se každý ve trojici seznámil s tématem z jiného úhlu pohledu. Někdo obdrží text, jehož autory jsou pracovníci jedné neziskové organizace (**Voda pro růže, ne pro lidi**), jiný žák bude mít článek psaný novinářem (**Pravá cena kytice růží**) a další dostane text prezentovaný z pohledu internetového obchodu s květinami (**Čerstvě řezané růže z Keni** a **Prodej květin s označením Fairtrade v ČR**).
- Pro práci s texty využijte metody **skládankového učení** (podrobný popis najdete zde: <http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/skladankove-uceni>). Nechte žáky vytvořit nové skupiny po třech až pěti členech (podle toho, jaký je celkový počet žáků) takovým způsobem, aby všichni v jedné skupině měli stejný text. Tyto skupiny označujte dále jako expertní a původní trojice nazývejte jako domovské. Vysvětlete žákům další postup:
V expertních skupinách si přečtěte text a poté prodiskutujte, jaké informace jsou podstatné nebo zajímavé. Navrhněte, jakým poutavým způsobem získané informace předáte spolužákům v domovské skupině.
- Necht' se žáci vrátí do svých domovských skupin a vzájemně si představí své poznatky o problematice pěstování růží. Mají tak možnost sdílet různé úhly pohledu.
- Vyzvěte žáky, aby se zamysleli nad následujícími otázkami a odpověděli na ně:
  - **Na jaké informace se jednotliví autoři textů ve svých článcích zaměřují?**
  - **Jaký je záměr jejich sdělení?**
  - **Které prezentované informace se shodují a které se liší?**
  - **Kteří aktéři jsou v článcích zastoupení nebo zmíněni? Jaké jsou jejich zájmy, názory či postoje?**
  - **Co dalšího vás k tématu zajímá? Potřebujete se dozvědět ještě nějaké jiné informace, abyste k problematice pěstování růží mohli zaujmout vlastní postoj? (Žáci mohou případně takové informace zkusit dohledat.)**

Nejprve ať nad otázkami diskutují v domovských skupinách a posléze sdílejte odpovědi v celé třídě.

- Zadejte žákům, aby na základě získaných poznatků navrhli ve skupinách leták zaměřený na problematiku pěstování květin. Než se žáci pustí do tvorby letáku, pobavte se společně, k jakému účelu letáky obecně slouží, čeho chtějí jejich tvůrci dosáhnout.

Jako vodítko pro vytvoření letáku můžete napsat na tabuli (či promítnout na plochu) následující body, které by žáci měli zvažovat:

- **Komu má být leták určen?**
  - **Co má sdělovat a s jakým cílem (čeho má dosáhnout)?**
  - **Stručně a srozumitelně vyjádřené podstatné informace.**
  - **Vizuálně atraktivní podoba.**
  - **Odkazy na informační zdroje či kontakty.**
- Uspořádejte ve třídě galerii z vytvořených letáků, kterou si následně žáci projdou.
  - Diskutujte všichni společně o tom, co byste na jednotlivých letácích ocenili, co vás zaujalo a co byste doporučili vylepšit.

PŘÍLOHA 1

Komiksový příběh z publikace *Bohouš a Dáša na stopě hladu*

Zdroj: Varianty (kol.), *Bohouš a Dáša na stopě hladu*. Člověk v tísni, o. p. s., Praha, 2012, s. 38.

Pěstování růží v Keni? Zamořené prostředí a zdravotní problémy

Růže je odedávna symbolem lásky a krásy. Obdarovat jí své blízké je snadné – stačí zajít do supermarketu. Velké kytice růží zabalené ve staniolu se tam prodávají za pár korun. A to i přesto, že k nám doputovaly přes půl zeměkoule až z africké Keni. Opravdová cena těchto růží je však mnohem vyšší než ta, kterou si přečteme na cenovce. Jak se pěstují růže na plantážích poblíž keňského jezera Naivasha?

Scházím se se třemi ženami v malém domku na předměstí. Jsou odvážné, přesto však nechtějí, aby mě s nimi někdo viděl. Ze schůzky by totiž mohly mít problémy. Pracují na různých květinových farmách, zkušenost mají všechny stejnou – za kyticemi květin se skrývá otrocká práce a zničené životní prostředí.

Nejhůř je před svatým Valentýnem

„Farma, na které pracuji, má čtyři hektary. Sklízíme květiny každé tři hodiny, sto tisíc růží denně. Používáme řadu chemikálií, které urychlují růst,“ popisuje 27letá Caroline, která nemá ponětí, které chemikálie se k urychlení růstu i proti škůdcům používají.

„Máme ochranné oděvy, rukavice a holínky. Ty jsou však rychle děravé. Slyšela jsem, že několik lidí dokonce vinou chemikálií zemřelo, jiní odcházejí s poškozeným zdravím. Mám vleklé kožní problémy, ale kdybych si stěžovala, vyhodí mě,“ dodává Marry.

Nejhorší je prý období před svátkem svatého Valentýna. Poptávka z Evropy roste a manažeři květinových farem přestávají dodržovat i některá měkká pravidla.

„Pracují zde také těhotné ženy, předčasné porody jsou téměř pravidlem. Děti nejsou zdravé. I moje dcera je pořád nemocná. Myslím si, že je to způsobeno používanými chemikáliemi,“ říká Isabele a v náručí drží kojence.

O chemikáliích se na farmách nemluví

Přísné střežená brána se otevírá. Vjíždíme do království květin. Známosti a úplatky pomohly, a tak se nacházíme v jedné z největších květinových plantáží

v Naivashe. Procházím obřími skleníky. Každý má rozlohu menšího fotbalového hřiště. Růžové keře se táhnou snad donekonečna. Mezi řádky prochází ženy a odstřihují nalévající se poupata.

Vedoucí směny Erik mi vysvětluje systém automatického zalévání i aplikace chemických postřiků. Ptám se, jaké látky používají, krčí rameny. Neškodí lidem? Erik si výmluvně přikládá ukazováček k ústům. Toto téma je tady tabu. Až při otázce, kolik květin ročně sklídí, je sdílnější. Bere kalkulačku a počítá.

„Asi 25 miliónů růžových stonků ročně,“ vysloví šokující číslo. Podobných farem jsou kolem jezera desítky. Přímo na místě se zabalí do kytic a kamióny je odvezou na letiště do Nairobi. Odtud růže putují do Evropy. Znečištěné životní prostředí zůstane v Keni. Tuny a tuny nebezpečných chemikálií a hnojiv končí v jezeře Naivasha. Květinový byznys navíc přilákal ke břehům jezera spoustu lidí.

„Jen na květinových farmách pracuje sto tisíc žen. Připočítáme-li rodinné příslušníky, jde o půl miliónu lidí. Poblíž růžových farem vyrostly nové vesnice. Bez kanalizace, bez čističek. Veškerý odpad proudí přímo do jezera,“ popisuje situaci Damaris, bývalá zaměstnankyně květinové farmy, která dnes bojuje za zlepšení pracovních podmínek na plantážích i za záchranu jezera Naivasha.

„Není pochyb o tom, že jezero je ohroženo,“ domnívá se inženýr Patrick Wainena. „Je součástí širšího ekosystému. Právě tady se čistí vzduch z dvě stě kilometrů vzdáleného Nairobi. Kdybychom ztratili jezero Naivasha, hlavní město by se zadusilo, což by mělo bezprostřední zdravotní dopad,“ varuje.

Zatím marně. Byznys je silnější argument a pro většinu lidí je práce na plantážích mizerným, ale jediným zdrojem příjmů. „Neříkám, aby si lidé v Evropě růže z Keni nekupovali. Měli by však říct svým obchodníkům, aby se zajímali o to, jak a kde se květiny pěstují. A za jakou cenu. Nemáme sílu celou situaci změnit. Ti, kdo květiny kupují, tu moc mají,“ apeluje Damaris.

NOVÝ SVĚT

Nový svět je grafický román (obrazový komiks), jehož autorem je světově proslulý grafik, autor animovaných filmů a obrazových knih **Shaun Tan**. V knize, která získala kromě jiných ocenění také Cenu Astrid Lindgrenové, vypráví bez jediného slova příběh člověka hledajícího nový domov pro svou rodinu. **Odišnost nové země a strasti, které jinakost přináší, se časem mění. Důležité je potkat přátelské lidi – díky jejich pomoci se hrdina v novém světě zabydlí.**

Obrazová nadsázka umožňuje přenos příběhu do kteréhokoliv času a místa, vedlejší příběhové linie zachycují další postavy, které z rozmanitých důvodů také opustily svůj domov a vydaly se do neznáma. „...zjistil jsem, kolik toho obdivuji, kolik toho sdílím, a jak moc bych si přál, aby někdo vysvětlil „mým“ lidem, jaké to je být přesídlencem, odchodlíkem, znovučlověkem bez toho zamatlaného slova ‚emigrant‘,“ napsal k Tanově knize spisovatel Petr Sís.

Poznámka: Kniha je zvláště vhodná pro ty žáky, kterým dělá potíže četba psaných textů.

CÍLE PRO ŽÁKY

- Používají čtenářské strategie – vyjasňování, vytváření představ, hledání souvislostí, předvídání, (kladení otázek).
- Promítají do volného psaní své zkušenosti či znalosti k tématu migrace.
- Oceňují písemné práce svých spolužáků.

CÍLE PRO UČITELE ČESKÉHO JAZYKA

- Představí žákům grafický román Nový svět.
- Motivuje žáky k četbě – zvláště ty žáky, kteří čtou neradi.

CÍLE PRO UČITELE VÝCHOVY K OBČANSTVÍ

- Použije knihu Nový svět pro evokaci k tématu migrace.
- Vychovává žáky ke globálnímu občanství.

 45 minut

 11–19 let

Témata:

emigrace, jinakost, přátelství, strach z neznáma

Zařazená průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty:

Český jazyk a literatura, Výchova k občanství

Metody a formy práce:

řízené čtení, předvídání, volné psaní, referát o knize – pro jednoho či pro dvojici žáků

Pomůcky:

obrázky z knihy **Nový svět**: titulní strana knihy – muž s kufrem a zvláštní zvíře (příloha 1), obrázek města s podivnými stíny chapadel, otec odjel, matka s dcerou se vrací z nádraží (příloha 2), obrázek Nové země s mrakodrapy, na němž mají věci a zvířata jiné rozměry, než na jaké jsme zvyklí + situace při vyloďování, fronta mnoha lidí se zavazadly (příloha 3), 3 obrázky s přijímacími procedurami: 1. lékařská prohlídka – olepování lístky; 2. série otcových nechápajících či nešťastných gest; 3. psaní na stroji a vydání dokladu s razítkem (příloha 4), otec ukazuje člověku se zvláštní pokrývkou hlavy a zvláštním zvířetem na zádech, co hledá: pokoj s oknem a postelí (příloha 5); kniha – Shaun Tan. **Nový svět**, Praha: Labyrint 2012, ISBN 978-80-86803-21-0

Při větším počtu žáků je ideální promítat ukázky z knihy na plátno (interaktivní tabuli), videoprojekce dostupná z <https://www.youtube.com/watch?v=lnJKse-UCFM>.

POSTUP

- Řekněte žákům, že jedním z cílů této hodiny je představit jim grafický román, v němž se vypráví příběh beze slov.
- Ukažte žákům **obálku knihy Nový svět** (příloha 1) a požádejte je, aby předvíдали, o čem asi kniha bude a své předpovědi opírali o grafické zpracování, ilustraci na titulní straně a název Nový svět.
- Připravte žáky na to, že jim ukážete několik ilustrací – situací, do nichž se hrdina z obálky dostává.
- **Místo, ze kterého hrdina odešel** (příloha 2)
  - Komentář učitele: Vidíte město a situaci, kdy se matka s dcerou vrací z nádraží. Doprovodily otce, který se vydal hledat jiné místo k životu.
  - Otázky:
    - Jakými slovy (přívlastky) bys vyjádřila atmosféru tohoto obrazu?*
    - Čím vším mohou být stíny nad městem (chapadla) ve tvých představách? Co všechno jimi autor ve tvých představách vyjadřuje?*
    - Jaké důvody mohou vést otce k odchodu z domova / ze země?*
- **Nová země** (příloha 3)
  - Komentář učitele: Otec se po dlouhé plavbě dostává do nové země.
  - Otázky:
    - Jak na tebe působí nová země? – Přátelsky, nebo nepřátelsky? Bezpečně, nebo nebezpečně?*
    - Čím bys svůj pocit mohla doložit?*
    - Z čeho mohou mít lidé ve frontě obavy?*
  - Žáci myslí nahlas – zdůvodňují svůj názor.
  - Názory sdílejí nejprve ve dvojici, pak teprve v celé skupině.
- **Přijímací procedury** (příloha 4)
  - Otázky:
    - Co se děje na těchto ilustracích?*
    - Jaké jsou asi v této chvíli pocity otce?*
    - Co asi bude ve stostránkovém grafickém románu následovat?*
    - S jakými potížemi se asi bude otec potýkat a proč?*
    - Zažije otec také nějaké radosti? – Jaké?*

EVOKACE

**UVĚDOMĚNÍ
SI VÝZNAMU
INFORMACÍ**

- Žáci myslí nahlas – zdůvodňují svůj názor. Zvažte, zda budou své myšlenky sdílet nejprve ve dvojici, nebo rovnou v celé skupině.
- Varianta:
Promítněte obrázky a požádejte žáky, aby k nim tvořili co nejvíce otázek. Otázky mohou zůstat bez odpovědi nebo na ně může kdokoliv z žáků odpovídat.

— **Hledání střechy nad hlavou** (příloha 5)

- Tyto obrázky nekomentujte, jen zadejte následující písemný úkol.

REFLEXE

- Zadejte žákům, aby šest minut volně psali, jak asi bude příběh pokračovat, a pokusili se svou verzi pokračování zdůvodnit.

Pravidla volného psaní

1. Piš po celou stanovenou dobu vše, co tě k tématu napadá.
2. Piš souvislý text, ne pouze jednotlivá hesla nebo body.
3. Nevrať se k napsanému, neopravuj, nevylepšuj, co jsi napsal/a.
4. Pokračuj v psaní, i když tě nic nenapadá, zapisuj i pomocné věty („Teď mne nic nenapadá...“), ale snaž se vrátit k tématu.
5. Nenech se ve svých nápadech brzdit pravopisem.

- Vyzvěte žáky, aby si vzájemně své texty přečetli ve dvojicích nahlas a vzájemně ocenili, co se jim na volném psaní spolužáka líbí, na závěr vyzvěte dobrovolníky, aby své volné psaní přečetli všem, případně mohou spolužáci něčí text doporučit.

- Na závěr hodiny nabídněte knihu k zapůjčení tomu, koho zaujala. Můžete také zadat přípravu referátu o knize.

Otázky k tvorbě referátu

Odpovědi by měl žák zdůvodnit – doložit ilustracemi z knihy.

HODNOCENÍ KNIHY

Co se mi na knize líbí? – V čem spočívá největší síla (účinek) knihy?

Co se mi na knize nelíbí?

Jak se mi kniha četla? Na co jsem při četbě myslela?

Jak kniha začíná?

Jak kniha končí?

Zajímalo mě, jak to dopadne? Proč?

Která místa jsou zvláště působivá? V jakém smyslu?

Jak docílil autor toho, že jsem během četby neztratila zájem o knihu?

Opakuje autor některé situace, obrazy? – Jaký vliv to má na mě – čtenáře?

Jaké otázky mě nad knihou napadají?

Co jsem se naučila z toho, jak postavy v této knize jednají a jak myslí?

Chovaly se postavy věrohodně? Proč ano, proč ne?

Co řekl autor touto knihou o životě?

Co z toho má smysl právě pro mě?

Jaké nové názory mám teď, když jsem knihu přečetla? Co nového nyní vím?

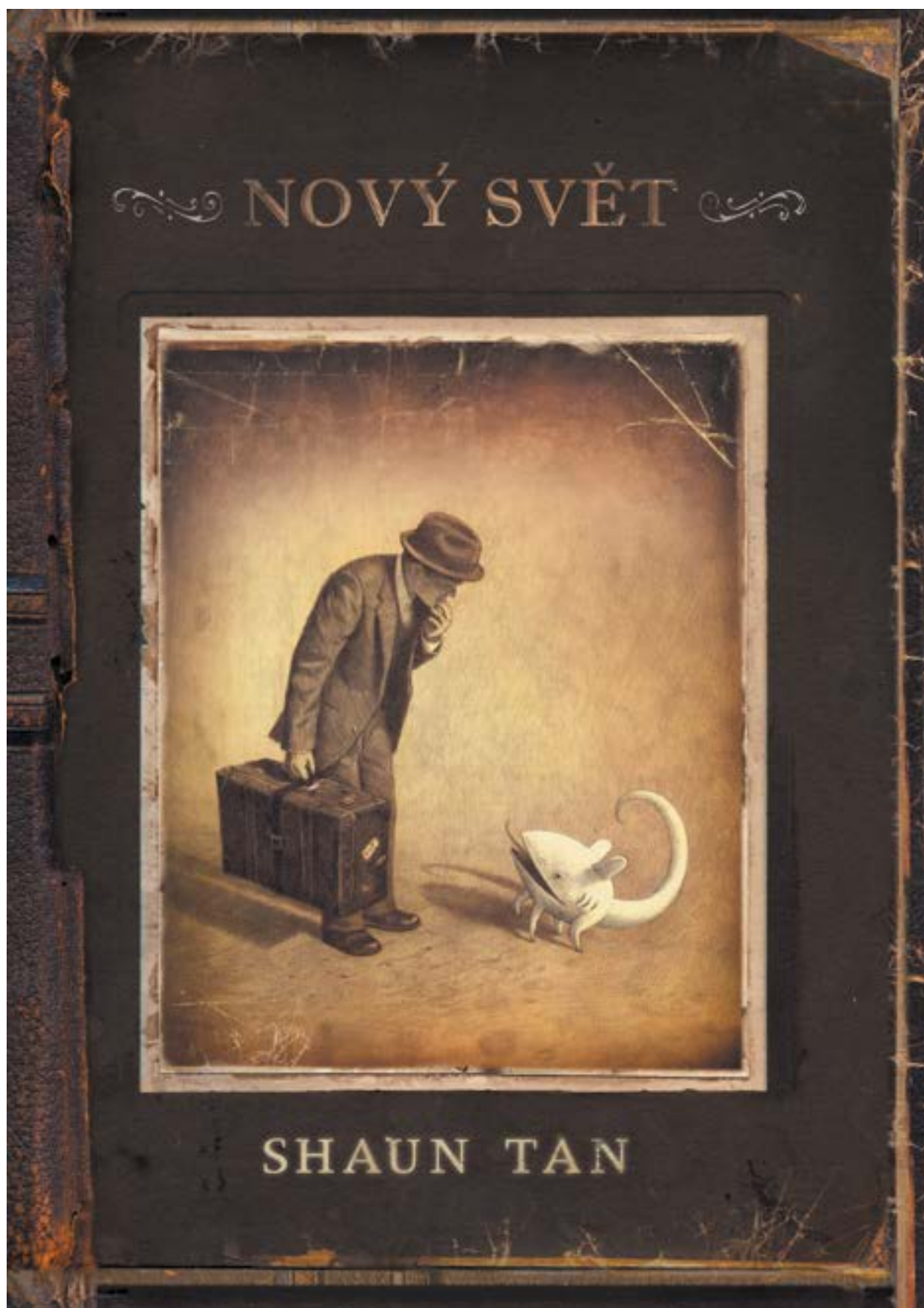
V jakém smyslu je ze mě po přečtení této knihy lepší čtenář?

POZNÁMKY

Fanoušci knihy Nový svět (The Arrival, 2006) jednotlivé obrazy digitálně rozpochovali a své vytvoření poté zveřejnili na YouTube, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=lnJKse-UCFM>.
Knihu lze doporučit také jako zdroj pro metodu FILOZOFIE PRO DĚTI.

PŘÍLOHA 1

Titulní strana knihy *Nový svět* – muž s kufrem a zvláštní zvíře

© Shaun Tan: Nový svět, Labyrint 2012

PŘÍLOHA 2

Obrázek města s podivnými stíny chapadel, otec odjel, matka s dcerou se vracejí z nádraží

PŘÍLOHA 3

Obrázek Nové země s mrakodrapy, na němž mají věci a zvířata jiné rozměry, než na jaké jsme zvyklí

Situace při vyloďování, fronta mnoha lidí se zavazadly

© Shaun Tan: Nový svět, Labyrint 2012

PŘÍLOHA 4

I. Lékařská prohlídka-olepování lístky

2. Série otcových nechápajících či nešťastných gest

3. Psaní na stroji a vydání dokladu s razítkem

PŘÍLOHA 5

Otec ukazuje člověku se zvláštní pokrývkou hlavy a zvláštním zvířetem na zádech, co hledá: pokoj s oknem a postelí

© Shaun Tan: Nový svět. Labrint 2012

PŘEHRADA

Hlavní myšlenkou textu **Přehrada** je otázka vlastnictví vody a střet zájmů o využívání vody. Střety zájmů můžeme zažívat i ve škole. Příběh má klasickou stavbu, zápletku a text končí otevřeně s výzvou směrem k rybářům, aby se přizpůsobili. Tím, že žáci příběh postupně odhalují a společně prožijí, mají šanci být citlivější k reálným příkladům řešení problému, o kterých se dozví později.

CÍLE PRO ŽÁKY - ČTENÁŘSKÉ

- Čtou po částech, vizualizují čtené informace a předvídají děj příběhu s otevřeným koncem.
- Navrhnu, jak by mohl příběh pokračovat.
- Zpracují své návrhy do formy komiksu.

CÍLE PRO ŽÁKY - OBOROVÉ

- Zamýšlí se nad tím, proč jsou lidé někdy přinuceni měnit svůj způsob života, co to pro ně může znamenat.
- Zvažují na problému sporu o vodu možnosti a navrhuji řešení.

Témata:

řešení konfliktů – spor o vlastnictví vody, životní prostředí

Zařazená průřezová témata:

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Předměty:

Český jazyk a literatura, Člověk a jeho svět, Výchova k občanství, Zeměpis

Metody a formy práce:

řízené čtení, tvorba komiksu, (T-graf)

Pomůcky:

text **Přehrada** (příloha 1) pro každého žáka rozdělený na části, čtvrtky, výtvarné potřeby, flip, fixy

90 minut

11–16 let

POSTUP

EVOKACE

— Vyzvěte žáky, aby se rozhodli, jak postupně odpoví na tři otázky, a aby své rozhodnutí vyjádřili pozicí v určené části třídy:

1. *Chtěli byste být raději vodou, nebo ohněm? Proč?*
2. *Chtěli byste raději umět létat, nebo být neviditelným? Proč?*
3. *Chtěli byste být raději rybářem, nebo farmářem? Proč?*

Žáci zaujmou místo (A/B) a učitel vyzve dobrovolníky z obou částí, kteří odpoví na otázky.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

— Sdělte žákům, že budou číst příběh, předvídat pokračování a hledat pro svůj názor doklady v textu (příloha 1). Společný postup (může být i někde zapsán):

- Text budeme číst po částech.
- Před každou částí dostanete pokyn, na co se máte při čtení zaměřovat.
- Každý sám si přečte text, až bude mít dočteno, podívá se směrem k učiteli.
- Po přečtení vám položí otázku, budete mít čas si je rozmyslet a pak o nich budeme společně hovořit.

Čtení 1. části

Před čtením: Zkoušejte si vše, o čem budete číst, představovat.

Příklady otázek po četbě:

- *Co jste viděli a slyšeli?*
- *O čem asi příběh bude? Proč si to myslíte?*
- *Koho myslíte, že vybrali?:*

Čtení 2. části

Před čtením: Snažte si vybavit scénu s co největším množstvím detailů (podobně jako předtím; zde možná nejen co vidíte a slyšíte, ale jaké máte pocity).

Příklady otázek po četbě:

- *Co jste viděli a slyšeli a jaké to ve vás vyvolávalo pocity?*
- *Koho nakonec vybrali? Jak rozumíte jejich rozhodnutí?*

Čtení 3. části

Před čtením: Pečlivě sledujte, co kdo říká.

Příklady otázek po četbě:

- *Jak je možné, že farmář rybáři rozuměl?*
- *Proč si myslíte, že rybář farmáři už nic neřekl, otočil se a odešel?*

REFLEXE

— Řekněte žákům, aby zkusili přemýšlet nad koncem příběhu. Vyzvěte je, aby ve dvojicích diskutovali o následujících otázkách:

1. *Proč si myslíte, že autor ukončil příběh slovy: „Tichý rybář se otočil a vydal se zpět do své vesnice. Cestou přemýšlel?“ Co asi autor chtěl, abych já – jako čtenář – dělal?*
2. *Zformulujte dvě otázky, o kterých mohl rybář přemýšlet nebo které napadají nad příběhem vás.*

Jednu otázku modelujte např. takto:

Mě napadá, že když rybáři nemohou lovit ryby v řece, protože už k nim neteče a zároveň se nechtějí stát farmáři, tak by možná mohli lovit ryby přímo na přehradě. Ale budou se chtít přestěhovat a dovolí jim farmáři rybařit? Přemyslím, co by to pro rybáře a farmáře znamenalo. Takže moje otázka by vypadala takto: Co by znamenalo pro rybáře a farmáře, kdyby se rybáři rozhodli žít a rybařit přímo u přehrady?

Varianta:

Všichni žáci jsou „tichý rybář“ a mají na cestu do vesnice tři dny. Cestou přemýšlí: jaké jsou výhody a nevýhody řešení, které jim navrhl farmář – použijí T-graf (výhody a nevýhody navrhovaného řešení).

Kdybych byl tichým rybářem, poradil bych lidem ze své vesnice...

- Otázky/rady zapisujte na tabuli/flip. Požádejte dvojice žáků s podobnými otázkami/radami, aby se spojily do čtveřic a vytvořily jednoduchý komiks, ve kterém navrhnou, jak celý příběh podle nich skončí.

POZNÁMKA

V následujících hodinách se můžete věnovat reálným příkladům ze světa, ale i od nás. Žáci je mohou sami vyhledávat na internetu, v knihovně, najít příklad filmového zpracování.

ZDROJE

- www.stojanov.org/file/stojanov_duzi_2013-3gd.pdf
- <http://www.csfd.cz/film/311425-divoka-stvoreni-jiznich-krajin/prehled/>
- <https://www.pri.org/stories/2016-02-25/women-lead-fight-protect-amazonia-impacts-huge-dam>

PŘÍLOHA 1

1

V lese, v domě postaveném na kůlech nad řekou žil tichý rybář. Domy jako ten jeho tvořily malou vesnici. Řeka byla obvykle plná ryb a život byl snadný. Část chycených ryb vesničané nakládali do soli a sušili, aby nehladověli, až ryby přestane bavit být něčí potravou.

Pak jednoho dne řeka přestala proudit.

Stalo se to celkem rychle. Ještě ráno řeka proudila jako obvykle. Pak se její tok začal zpomalovat a její hladina klesala stále níž a níž. Na březích řeky se začaly objevovat hračky, které dětem dříve popadaly do řeky, a děti se teď o ně hádaly.

Uprostřed odpoledne zbyla již jen voda v několika kalužích. Kaluže byly plné ryb, které se plácaly a kroutily jedna přes druhou.

Vesničané se sešli, aby rozhodli, co dělat. Je zcela nemožné, aby moře odvedlo všechnu vodu z řeky, shodli se. Rozhodli proto, že pošlou někoho proti proudu řeky, aby zjistil, co se stalo. Ostatní zatím sesbírají tolik ryb, kolik dokáží nasolit a usušit, pro případ, že by nějakou dobu trvalo, než se voda do řeky vrátí.

Dohadovali se o tom, koho vyslat. Měl by to být ten nejsilnější z nich, ten nejrychlejší z nich, nebo snad ten, kdo umí nejlépe bojovat?

2

Nakonec vyslali tichého rybáře, protože právě o něm je tento příběh, a protože žil mnoho let se svou ženou a nikdo je nikdy neslyšel, že by se hádali.

A tak se tichý rybář vydal korytem řeky do kopců. UVÍZLÝCH RYB BYLO TOLIK, ŽE PTÁCI, LESNÍ ZVĚŘ, A DOKONCE I MOUCHY SNĚDLI, CO SE DO NICH VEŠLO. ZBYLÉ RYBY ZAPÁCHALY NA SLUNCI.

Rybář ušel mnoho mil a na noc se utábořil. To samé udělal druhý i další den. Až došel k místu, kde byl tok řeky přerušen. Z jednoho břehu na druhý byla řeka přehrazena něčím, co rybáři připadalo jako jeden hladký kámen. Vám by nejspíš připomínal betonovou hráz.

Na druhé straně hráze se voda v řece hromadila a vylévala na obou stranách do polí. Okolo chodili nějací lidé a vypadali sami se sebou velmi spokojeně. Tichý rybář se zeptal jednoho z nich a pak dalšího, co se děje. Jen na něj zírali a krčili rameny, dokud nenašli někoho, kdo mluvil jeho řečí.

3

„Není to úžasné?“ řekl tento muž a radostně se u toho usmíval. Ukázal rybáři, jak se za hrází tvoří jezero plné vody. Voda z jezera poteče do kanálů v polích. Farmářům, jako je on, pak úroda poroste lépe než kdy dříve. Všichni lidé ve městě tak budou mít dostatek jídla a více přebytků k prodeji. „Nikdo ve městě již nikdy nebude hladovět!“ vysvětlil.

„Ale vy jste ukradli naši vodu,“ namítl rybář a vyprávěl o své vesnici i o tom, že jakmile dojdou nasolené ryby, nezbyde jim nic k jídlu.

„Takový nesmysl! My jsme vám vodu neukradli, jen jsme ji zachytili, stejně jako vy chytáte ryby. Můžete přece přijít sem a žít tu s námi!“ odpověděl farmář. „I já jsem byl kdysi rybářem, ale tady je život mnohem snadnější, obzvláště teď, když máme vodu pro naše plodiny. Už nikdy bych se nechtěl vrátit k vašemu způsobu života.“

„Ale co když se lidé v mé vesnici nechtějí stát farmáři?“

„To je jejich problém. Snad si nemyslíš, že budeme všichni hladovět, aby několik z vás mohlo živořit v dřevěných chýších na kůlech, když mohou žít tady v kamenných domech, ve kterých je v zimě teplo? Nikdy jsem neslyšel nic tak sobeckého a hloupého.“

Tichý rybář se otočil a vydal se zpět do své vesnice. Cestou přemýšlel.

KAM ZMIZELA VODA?

Vybraný článek **týdeníku Respekt „Kam zmizela voda“** otevírá problém **nedostatku vody** i jeho důsledků pro konkrétní obyvatele v České republice. Popisuje, že problém nedostatku vody není vzdálený, naopak je součástí našich životů. Pocítí ho bez rozdílu venkované i lidé žijící v městech. Součástí článku je ilustrace Pavla Reisenauera, která pracuje s asociacemi odkazujícími na samotný problém i kulturní specifika.

CÍLE PRO ŽÁKY

- Zmapují pojem sucho a pojmenují konkrétní souvislosti (např. zákaz zalévání zahrádek, přístavení cisterny s pitnou vodou).
- Formulují klíčovou myšlenku k tématu, kterou znázorní obrazem.

Témata:

voda, životní prostředí

Zařazená průřezová témata:

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova

Předměty:

Člověk a jeho svět, Výchova k občanství, Zeměpis

Metody a formy práce:

párové čtení, asociace, brainstorming

Pomůcky:

obrázek „velblouda na poušti“ – obálka časopisu **Respekt č. 34/2015** (příloha 1), kopie zkráceného článku **Kam zmizela voda?** pro žáky do dvojice (příloha 2), 15–20 různých obrázků, které přímo i nepřímo souvisí s nedostatkem vody (např. rozpraskaná zem, studna, ale také města, parky, výrobní haly apod.), papír A3 pro žáky do dvojice

135 minut

8–16 let

POSTUP

EVOKACE

- Ukažte žákům obrázek velblouda na poušti bez titulku (příloha 1) a zeptejte se jich: „**Co chce autor obrázkem vyjádřit? Proč si to myslíte?**“ Diskutujte o jednotlivých znacích, které je mají vést k významu obrázku – obsahu titulku (velbloud = sucho, poušť, hrb = zásobárna vody, dvojitý ocas = český lev, znak Česka, památná hora Říp apod.).
- Potom jim ukažte titulek, který k obrázku patří: „**Když dojde voda. Prázdné studně, zničená úroda. Co dělat proti vysychání Česka.**“ Ptejte se jich:
  - **Podařilo se autorovi vyjádřit význam titulku? V čem ano, v čem ne?**
  - **Je opravdu sucho v Česku problém? Slyšeli jste už o něm (např. ve zprávách)? V jaké souvislosti (např. zákaz napouštění bazénů, zalévání zahrad, špatná úroda apod.)?**
  - **O jakých zemích v souvislosti s nedostatkem vody slyšíte pravidelně? V čem může být tento problém v Čechách stejný? V čem se naopak může lišit?**
- Upozorněte žáky, že teď si společně zmapujete problém SUCHO (NEDOSTATEK VODY) a na podlahu ve třídě rozložíte 15–20 různých obrázků, které přímo i nepřímo souvisí s nedostatkem vody (např. rozpraskaná zem, studna, ale také města, parky, výrobní haly apod.). Řekněte žákům: „**Prohlédněte si všechny obrázky a až tlesknou, postavte se k tomu, který podle vás nejvíce souvisí se suchem (nedostatek vody).**“ Poté, co žáci zaujmou pozici, vyzvěte ty, kteří dobrovolně zdůvodní motivaci postavit se ke konkrétnímu obrázku.
- Po zdůvodnění odeberte všechny obrázky, ke kterým se žáci postavili, a vyzvěte je: „**Přemýšlejte, který další obrázek má nějakou souvislost se suchem (nedostatkem vody). Je důležité, abyste ji uměli vysvětlit.**“ Upozorněte je, že teď může být volba těžší, přesto je pobídněte, aby promysleli další možné souvislosti. Poté, co se žáci k nějakému obrázku postaví, ptejte se jich na zdůvodnění. Odeberte obrázky, které žáci zvolili, a znovu pobídněte žáky k dalšímu výběru.
- Nejdříve společně shrňte všechny souvislosti, které žáci zmiňovali v předchozí aktivitě a sepište je na tabuli.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

- Rozdělte žáky do dvojic a každé dvojici rozdejte zkrácený článek **Kam zmizela voda?** (viz příloha 2). Ve dvojici budou žáci pracovat v rolích zpravodaje a tazatele, tj. metodou párového čtení. Text je rozdělený na zhruba poloviny (viz příloha 2 – text 1 a text 2). Oba žáci si společně přečtou první polovinu (text 1). Jeden z dvojice v roli zpravodaje reprodukuje vlastními slovy přečtený obsah. Druhý v roli tazatele sleduje text, navádí zpravodaje k informacím, které zapomněl, zadává doplňující otázky. Společně si tak naslouchají, vyjasňují si informace a shrnují je vlastními slovy. Poté si vymění role a čtou oba druhou polovinu (text 2).

REFLEXE

- Zeptejte se žáků: „**Našli jste v textu nějaké nové souvislosti se suchem/nedostatkem vody (které ještě nejsou napsané na tabuli)?**“ Poté, co výčet souvislostí doplníte, pobídněte dvojice: „**Nejdříve si společně formulujte klíčovou myšlenku, která vás na základě dnešního tématu napadá. Může jít o myšlenku obsaženou přímo v textu, nebo tu, kterou díky jeho přečtení vyvodili. Na základě myšlenky potom vytvořte obrázek.**“ Klíčovou myšlenku (titulek) žáci napíší a obrázek nakreslí na papír velikosti A3. Upozorněte žáky, že pro obrazové vyjádření klíčové myšlenky mohou využít obrazové asociace (např. sucho = poušť).
- Až žáci formulují klíčovou myšlenku, kterou vyjádří kresbou, pověsí své papíry ve třídě. Vybídněte žáky, aby si obrázky prohlédli jako v galerii. Na závěr se žáků ptejte:
  - **Bylo náročné zformulovanou myšlenku zpracovat do obrazu?**
  - **Jaké (vámi i spolužáky) formulové myšlenky považujete v tématu za klíčové (podstatné) a proč?**
  - **Které znázornění oceňujete a proč?**

PŘÍLOHA 1

Obrázek „velblouda na poušti“ z obálky časopisu *Respekt*; autor: Pavel Reisenauer

Zdroj: Pavel Reisenauer, obálka časopisu *Respekt* č. 34/2015, dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2015/34#&gid=1&pid=1>

Text 1

Česko vyschlo. Půda v lesích je jako troud, potoky a řeky odkrývají dno, scvrklé ovoce padá ze stromů, tráva žloutne, rostliny usychají. Na většině území spadlo letos (pozn. v roce 2015) až o třetinu méně srážek, než je obvyklé, někde napršela dokonce jen polovina normálu. K tomu se přidala mimořádná horka. Extrémně suchou půdu najdeme na 70 procentech území, a jestli se situace brzy nezlepší – a zatím se nezdá, že by měla –, může se letošní sucho vyrovnat tomu z roku 1947, kdy usychaly i stromy v plné síle.

Klima se mění stále výrazněji a varování se naplňují dříve, než jsme očekávali. Například už počátkem století vědci upozorňovali, že se na jižní Moravě někdy kolem roku 2025 přestane vyplácet jarní ječmen, protože po vysetí potřebuje příliš mnoho deště, který bude čím dál větší vzácností. Ve skutečnosti od něj tamní zemědělci rychle upouštějí už v současnosti.

„Máme chalupu ve Lhotě na Kokořínsku, je tam asi 70 metrů hluboký vrt, nejspodnějších 20 metrů bývá obvykle voda. Teď je ale zaplaveno jenom nejhlubších pět metrů,“ vypráví geolog Václav Cílek. Úbytek zavinilo hlavně nadměrné čerpání, kvůli němuž se hladina nestačí obnovovat. „Ve vesnici je několik bazénů, jezdí tam čím dál víc rekreatantů, takže v létě se tam prudce zvýší množství lidí, kteří si nenašli vodou šetřit,“ říká Cílek.

Současnou hladinu podzemních vod také snížil – spíše než momentální počasí – nedostatek sněhu během letošní zimy podtržený tím, že jsme vln sucha zažili

v poslední době celou řadu, například v letech 2000, 2003 a 2012. Projevilo se to i u dalšího významného zdroje podzemní vody, kterým jsou nivy řek.

Do konce století se v Česku oteplí více, než bude průměrný nárůst teplot na celém světě. Jsme totiž uprostřed kontinentu rozkládajícího se blízko rychle se ohřívající Arktidy, oteplení bude proto pravděpodobně výraznější než třeba v tropech. Podle některých odhadů stouplou teploty v letních měsících v Česku až o 4,5 stupně, takže se z půdy a z krajiny bude odpařovat mnohem víc vody. Ohledně srážek dávají různé klimatické modely odlišné výsledky, v souhrnu se ale zdá, že suchá období přerušovaná přivalovými dešti budou přicházet častěji a budou delší; k létům bez vody se přidají i horká a suchá jara (některé roky budou zřejmě ale naopak velmi deštivé).

Nepocítí to pouze chatari a lidé bez vodovodu, jejichž mělké studny vyschnou, ale i obyvatelé měst. Výstrah a omezení, jak nakládat s vodou, bude přibývat, nemusí už jít jen o zákazy napouštění bazénů a zalévání zahrádek, ale nějakou výraznější regulaci spotřeby. Města možná opráší plány, jak vodu z kanalizace čistit a vracet do vodovodu – takové studie již existují. Průmyslové podniky budou muset omezovat výrobu. Řeky, aspoň ty bez přehrad, v létě občas vyschnou, což však není nic překvapivého – v minulosti, třeba v 19. století, se stávalo, že se i takové Labe změnilo v soustavu mokřin a vzájemně nepropojených tůní.

Zdroj: Martin Uhlíř, Tomáš Brolík: *Kam zmizela voda? Prázdné studně, zničená úroda. Co dělat proti vysychání Česka. Respekt č. 34/2015, dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2015/34/kam-zmizela-voda?issuelid=100007>.*

Text 2

Nejvíce dopadnou ničívají sucha na evropské zemědělství. Evropa je kriticky důležitým dodavatelem pšenice na světové trhy a jak upozorňuje bioklimatolog Miroslav Trnka z Centra výzkumu globální změny AV ČR, právě pšenice je přitom jednou z plodin, jejichž pěstování bude ve změněných podmínkách velmi obtížné – nejen kvůli suchu, ale především kvůli vysokým teplotám. Trnka a jeho kolegové analyzovali, co se stane na konci století, pokud lidstvo výrazně neomezí emise a skutečně se oteplí o zmíněných téměř pět stupňů. Vyšlo jim, že četnost extrémních jevů schopných zničit úrodu pšenice na rozsáhlém území – kromě horka a sucha také třeba krupobití – stoupne až trojnásobně.

„Přenést pěstování pšenice na sever, třeba do Finska, nepomůže, riziko extrémních událostí tam vychází ještě vyšší. Pšenice bude muset zůstat tam, kde je, a u jiných plodin je to podobné,“ varuje Trnka. Pšenice je ovšem důležitá proto, že se s ní hodně obchoduje na světových trzích a Evropa je jedním z nejdůležitějších vývozců. Výkyvy v evropské produkci ovlivní světové ceny potravin, což může přispět k destabilizaci chudších oblastí světa.

Technologie, třeba šlechtění nových odolnějších odrůd nebo dokonalejší zavlažování, mohou budoucím zemědělcům pomoci, ale jen v omezené míře. Skutečně důležité je v Česku něco jiného: změnit způsob, jakým nakládáme s krajinou, chovat se k ní tak, aby dokázala udržet vodu. Chránit mokřady, rušit meliorace z dob socialismu, nepokoušet se řeky vtěsnat do betonových koryt, stavět rybníky a nádrže a především – jak odborníci na fungování krajiny opa-

kují pokaždé, když vlna sucha či povodní oživí zájem o jejich profesi – přestat ničit půdu. Ta nedokáže zadržet vodu kvůli nešetrné hluboké orbě a nadměrnému používání umělých hnojiv, které nepříznivě mění strukturu půdy a ničí životodárné půdní bakterie.

V Česku se mnohem méně než dřív hnojí obyčejným hnojem a z polí ve velké míře zmizely pícniny, jetel nebo vojtěška, uvolnily místo především řepce. Jejich kořeny přitom prorůstají do hloubek přesahujících pět metrů a po sklizni zůstávají v půdě. Tím se do ní dostávají organické látky, jež zlepšují její strukturu, takže pak lépe zadrží vodu. Ústup pícnin i hnoje souvisí s výrazným omezením živočišné výroby, k němuž po revoluci došlo – zatímco před rokem 1989 tu žil zhruba milion a čtvrt krav, dnes je jich 566 tisíc.

České zemědělství by zkrátka potřebovalo mnohem menší výměry polí a rozumnější hospodaření. Z lánů až k obzoru se voda ztrácí nejsnáze, aspoň pokud jsou na svahu a zemědělci na nich bez dalších opatření stále dokola sejí řepku, pšenici, ječmen nebo kukuřici pro bioplynové stanice, tedy plodiny, které se v současnosti vyplácejí nejvíce. Půda se pak mění v neprostupnou hmotu, do níž se voda nevsákne, ale rychle oteče, zvláště pokud spadne v podobě přívalových srážek. Viděli jsme to v uplynulých letech několikrát: půda vyschne do 70 centimetrů hloubky (v současnosti nejméně do metru), pak se strhne bouřka, způsobí lokální povodeň, ale zemina se navlhčí jen na povrchu a během pár dní je zase jako troud. Výsledkem je, že povodně a sucha jsou v Česku horší, než diktuje neúprosně se měnící klima.

Zdroj: Martin Uhlíř, Tomáš Brolík: Kam zmizela voda? Prázdné studně, zničená úroda. Co dělat proti vysychání Česka. Respekt č. 34/2015, dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/2015/34/kam-zmizela-voda?issueId=100007>.

KDO JE BOHOUŠ A DÁŠA?

UŽ VÍCE NEŽ DESET LET MĚNÍ BOHOUŠ A DÁŠA SVĚT

Možná vás během listování příručkou napadlo, kdo vlastně jsou Bohouš a Dáša, kde se vzali a kdo stojí za vznikem této kreslené dvojice. Následující řádky se vám pokusí vznik a více než desetileté dobrodružství obou postav přiblížit.

Bohouš a Dáša jsou komiksoví hrdinové, kteří již od roku 2006 provázejí české učitele a žáky nesnadnými tématy globálního rozvojového vzdělávání. Jsou to žáci střední školy, které zajímá, jaký je dnešní svět a co se v něm děje, jak se žije lidem v obtížných podmínkách, co mohou přinést klimatické změny, jestli mají všichni rovné příležitosti a stejná práva. Postupně přicházejí na to, jak oni sami mohou v místě, kde žijí, přispívat ke zlepšování situace a k řešení některých místních i světových problémů. Jejich spolužák Guma takové nadšení nesdílí a věci, které se dějí v jeho okolí, ho příliš nezajímají.

U zrodu komiksových hrdinů stál výtvarník **Karel Jerie**, člen umělecké skupiny Natvrdlí, dále scénárista, grafik a zakladatel Komiksfestu **Tomáš Hibi Matějčíček** (†2009) a **Ondřej Nádvorník** ze společnosti Člověk v tísni.

Autorem výtvarného ztvárnění postav je Karel Jerie. Jména postavy dostaly od Tomáše Hibi Matějčíčka, který byl autorem mnoha scénářů jejich komiksových příběhů. Málokdo také ví, že Bohouš i Dáša mají své reálné předlohy ve dvou konkrétních zaměstnancích Člověka v tísni. O koho přesně se jednalo, se však dozvíte jen od několika málo pamětníků.

„Bohouš představuje kluka, který se bez váhání pouští do řešení problémů, někdy možná až moc zbrkle, nepromyšleně, ale s nadšením sobě vlastním. Dáša je zas holka, která jistí situaci. Promýšlí věci do hloubky a většinou Bohouše včas usměrní. Dohromady tvoří nerozlučnou dvojku. Dáša by se sama málo čeho odvážila a Bohouš by spoustu věcí hned v začátku pořádně pokazil. Postavy doplňuje spolužák Guma, který představuje různé druhy stereotypů lidského chování. Není to klasicky záporná postava, spíš poněkud natvrdlý týpek, který si vystačí s nejjednodušším a nejpohodlnějším řešením. Nakonec ani on není úplně ztracený. Občas se Dáše a Bohoušovi podaří přimět ho, aby zapojil vlastní rozum, instinkt a cit.“

Karel Jerie

HRDINOVÉ PŘÍRUČEK BOHOUŠ A DÁŠA

Bohouš a Dáša se stali hrdiny řady příruček, ve kterých byl komiks použit ke vzdělávacím účelům. Atraktivní formou informovali žáky o aktuálních celospolečenských tématech, jako je chudoba a rozvoj, ekonomická globalizace, lidská práva, klimatické změny, humanitární pomoc, rozvojová spolupráce, potravinová bezpečnost, migrace atd. První příručka s Bohoušem a Dášou v hlavní roli vznikla v roce 2006. Od té doby vzniklo (zatím) celkem 8 tematických příruček:

- *Bohouš a Dáša proti chudobě* (2006)
- *Bohouš a Dáša za lidská práva* (2008)
- *Bohouš a Dáša: Klima v tísní* (2008)
- *Bohouš a Dáša na tržišti světa* (2009)
- *Bohouš a Dáša: Šance pro rozvoj* (2010)
- *Bohouš a Dáša na stopě hladu* (2012)
- *Bohouš a Dáša: Lednička plná potravin* (2014)
- *Bohouš a Dáša: Tváří v tvář migraci* (2015)¹

KOMIKSOVÁ SOUPEŤ

V roce 2011 se zrodil nápad využít postavy Bohouše a Dáši dalším způsobem – vytvořit tematicky zaměřenou **komiksovou soutěž pro žáky základních a středních škol**. Nápad se podařilo zrealizovat a soutěž se od té doby stala tradicí.

Cílem komiksové soutěže **Bohouš a Dáša mění svět** je podpořit žáky, aby se zamysleli nad aktuálními společenskými otázkami a prostřednictvím komiksu hledali odpovědi a navrhovali možnosti řešení. Témata zpracovaná v komiksech mohou pomoci nejen žákům, ale i širší veřejnosti pochopit, že i složité problémy lze řešit a že na každém z nás záleží. Většina žákovských komiksů se dotýká potřeby začít u sebe a aktivně se zapojit do řešení problémů v nejbližším okolí (rodina, škola, obec) i ve světě.

Od roku 2011, kdy se odehrál první ročník, je soutěž vyhlašována každý rok. Za dobu jejího trvání prokázali žáci základních a středních škol neskutečnou invenci, originalitu i vtip. **Porota do roku 2017 vybírala z téměř 2000 komiksových děl od více než 1400 tvůrců**. Žáci soutěží ve třech kategoriích – 1. stupeň základních škol, 2. stupeň základních škol a střední školy. Kromě odborné poroty oceňuje každoročně díla také veřejnost prostřednictvím online hlasování o cenu diváků. Nejzajímavější žákovská díla jsou poté zveřejněna na výstavě komiksů, jejíž součástí je také vyhlášení vítězů komiksové soutěže. V minulosti se vernisáž a vyhlášení konalo například v prostorách Divadla Archa, kina Bio Oko, kavárny Langhans, v MeetFactory nebo v Galerii ve věži Novoměstské radnice na Praze 2. Vyhlášení vítězů bylo několik let také součástí KomiksFestu, mezinárodního multimediálního festivalu, který vznikl v roce 2006. Po jubilejním 10. ročníku v roce 2015 byl bohužel tento festival ukončen, komiksová soutěž však pokračuje dál. Komiksové postavičky Bohouš a Dáša slavili své desáté narozeniny v roce 2016.

¹ Všechny příručky jsou online dostupné na webu vzdělávacího programu Varianty (www.varianty.cz, záložka: publikace)

NEPROPÁSNĚTE DALŠÍ KOMIKSOVÁ DOBRODRUŽSTVÍ

Komiksovou soutěž vyhlašuje vzdělávací program Varianty společnosti Člověk v tísni vždy v červnu daného roku. Zúčastnit se můžete i vy!

Pokud vás komiks zajímá, ale stále si nejste jisti, jak na něj vyzrát, přihlaste se na náš **komiksový workshop**, který pro učitele každý rok pořádáme. V minulosti jej lektorovali například Barbora Šalamounová, Karel Jerie nebo Klára Smolíková. Sledujte náš web www.varianty.cz nebo se na našich stránkách přihlaste k odběru pravidelných novinek. Tak vám neuteče ani vyhlášení soutěže, ani nové publikace s našimi komiksovými hrdiny.

Možná i vás inspirují k využití komiksu nejen ve výuce...

ZDROJE A ODKAZY

LITERATURA:

- Černý, J.; Zátka, P.; Adla, Z. *Obrázky z českých dějin a pověstí*. Praha: Albatros, 2014.
- Černý, J. *Obrázky z moderních československých dějin: 1945–1989*. Praha: Knižní klub, 2016.
- Guibert, E. *Alanova válka*. Praha: Meander, 2010.
- Guibert, E.; Lefevre, D.; Lemerrier, F. *Fotograf*. Praha: Meander, 2012.
- Kosatík, P. *Češi 1918–1992*. Praha: Mladá fronta, 2017. Edice České televize.
- Kubert, J. *Fax ze Sarajeva: příběh o přežití*. Praha: Crew, 2016.
- Modan, R. *Hluboké rány*. Praha: BB/art, 2008.
- Sacco, J. *Bezpečná zóna Goradže: válka ve východní Bosně 1992–1995*. Praha: BB/art, 2007.
- Sacco, J. *Palestina*. Praha: BB/art, 2007.
- Sacco, J. *Šíbr: příběh ze Sarajeva*. Praha: BB/art, 2009.
- Satrapi, M. *Persepolis*. Praha: BB/art, 2013.
- Spiegelman, A. *Maus: příběh očitého svědka*. Praha: Torst, 2012.
- Tan, S. *Nový svět*. Praha: Labyrint, 2012.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša: Klima v tísní. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha, 2008.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša: Lednička plná potravin. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha, 2014.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša na stopě hladu. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha, 2012.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša na tržišti světa. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha, 2009.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša proti chudobě. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha, 2006.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša mění svět. Sborník nejlepších soutěžních komiksů. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha 2012.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša: Šance pro rozvoj. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha, 2010.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša: Tváří v tvář migraci. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha, 2015.
- Varianty (kol.). *Bohouš a Dáša za lidská práva. Člověk v tísní, o. p. s.*, Praha, 2008.

ČLÁNKY A DALŠÍ ZDROJE:

- Čerstvě řezané růže z Keni, www.florea.cz, 5. 7. 2017 (dostupné z: http://www.florea.cz/blog/rezane_ruze_z_keni)
- Krupková, K. *Češi kupují růže z Afriky. Byznys na květinové burze připomíná boj o akcie*, www.lidovky.cz, 4. 4. 2017 (dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/cesi-kupuji-ruze-z-afriky-byznys-na-kvetinove-burze-pripomina-boj-o-akcie-11y-/firmy-trhy.aspx?c=A170403_210121_firmy-trhy_FLE)
- Marek, J. *Pěstování růží v Keni? Zamořené prostředí a zdravotní problémy*. Český rozhlas Radiožurnál, 14. 10. 2011 (dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/reportaze/_zprava/961950).
- Marek, J. *Pravá cena kytice růží. Lidové noviny (příloha: Cena vody)*, 24. 11. 2011 (dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1089-prava-cena-kytice-ruzi.htm>)
- Novotná, M.; Silný, J. *Voda pro růže, ne pro lidi*. Rozvojovka, 18. 1. 2011 (dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/905-voda-pro-ruze-ne-pro-lidi.htm>)
- Prodej květin s označením Fairtrade v ČR, www.florea.cz, 5. 7. 2017 (dostupné z: <http://www.florea.cz/blog/prodej-fairtrade-kvetin-v-Ceske-republice>)
- Uhlíř, M.; Brolík, T. *Kam zmizela voda? Prázdné studně, zničená úroda. Co dělat proti vysychání Česka*. Respekt č. 34 / 2015 (dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2015/34/kam-zmizela-voda?issueId=100007>).
- informace k metodě filozofie pro děti a texty, které lze využít nejen pro ni, naleznete na webu Jasona Buckleyho: www.thephilosophyman.com
- obrázky z knihy Tan, S. *Nový svět*. Praha: Labyrint, 2012, ve videu: <https://www.youtube.com/watch?v=InJKse-UCFM>
- popis metody skládkové učení najdete zde: <http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/skladankove-uceni>
- www.stojanov.org/file/stojanov_duzi_2013-3gd.pdf
- <http://www.csfd.cz/film/311425-divoka-stvoreni-jiznich-krajin/prehled/>
- <https://www.pri.org/stories/2016-02-25/women-lead-fight-protect-amazonia-impacts-huge-dam>
- výběr komiksů, které postoupily do finále v roce 2011, naleznete ve sborníku na webu Varianty zde: <https://www.varianty.cz/publikace/107-bohous-a-dasa-meni-svetsbornik-nejlepsich-souteznychkomiksu>

Bohouš a Dáša mění svět: Jak vyžrát na komiks?!

Metodická příručka pro využití komiksu ve výuce

© Člověk v tísní, o. p. s.

Praha, 2017

Všechna práva vyhrazena.

Autorka textů: Klára Smolíková

Editace: Petra Skalická, Kateřina Sequensová

Autorky metodických lekcí: Nina Rutová,
Petra Skalická, Kateřina Sobotková, Blanka Zemanová

Metodická konzultace: Nina Rutová

Autorka pracovních listů: Klára Smolíková

Ilustrace komiksů: Karel Jerie

Scénáře komiksů: Klára Smolíková

Jazykové korektury: Michaela Petřkovská

Grafické zpracování a sazba: Ondřej Polony

Vzdělávací program Varianty

Člověk v tísní, o. p. s.

Šafaříkova 24

120 00 Praha 2

www.varianty.cz

www.clovekvtisni.cz

www.svetovaskola.cz

ISBN 978-80-87456-96-5

BOHOUŠ A DÁŠA MĚNÍ SVĚT: JAK VYZRÁT NA KOMIKS?!

Metodická příručka pro využití komiksu ve výuce

© Člověk v tísni, o. p. s.
Praha, 2017

Materiál vznikl v rámci projektu Školy k světu.
Jeho vznik byl finančně podpořen Českou rozvojovou agenturou
a Ministerstvem zahraničních věcí České republiky v rámci
Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.
Za obsah materiálu nese odpovědnost organizace Člověk v tísni.
Informace zde uvedené nejsou oficiálním stanoviskem
Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

VAR ANTY

světová
škola

ISBN 978-80-87456-96-5